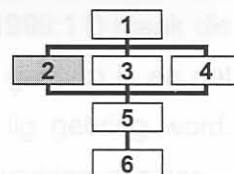

HOOFSTUK 2

DIE MODERNE HUWELIK

2.1 INLEIDING

Die huwelik bly die belangrikste emosionele en wetlike verbintenis van die volwasse lewe. Die keuse van 'n huweliksmaat en die sluit van 'n huwelikskontrak is 'n mylpaal vir volwassenheid en 'n persoonlike prestasie. Die keuse van 'n huweliksmaat is een van die belangrikste besluite wat geneem word aangesien die individu se hele toekoms - uitdagings, opwinding, opvoeding van kinders, gesinsbeplanning, inkomste en verantwoordelikhede - daarby ingesluit word. Die egskedingsyfer is egter verrassend hoog wanneer bogenoemde in ag geneem word.

Die moderne huwelik verskil dramaties van die tradisionele huwelik. Snelle veranderinge op alle terreine van die samelewing noodsaak aanpassings in die huwelik. Individue plaas meer klem op eie groei en ontwikkeling met noodwendige gevolge op die huweliksverhouding. Ten einde 'n huweliksverrykingsprogram te kan ontwikkel, is dit noodsaaklik dat daar ondersoek ingestel sal word na die aard van die huweliksverhouding wat aangespreek gaan word. Vir die doel van hierdie ondersoek word die huwelik in die vroeë middeljare waar daar adolessente kinders in die huis is en waar beide ouers 'n beroep beoefen (dubbelloopbaanhuwelik), nader ondersoek. Aspekte van belang vir 'n suksesvolle huwelik word bespreek aangesien dit noodsaaklik is om aan egpare die nodige vaardighede rondom hierdie aspekte, soos byvoorbeeld kommunikasie, konflikthantering en afsonderlike en gesamentlike groei, te leer en te versterk.

2.2 DIE MODERNE HUWELIK

2.2.1 Die aard van die moderne huwelik

Die moderne huwelik verskil van die tradisionele huwelik. Die huwelik word vandag gedefinieer as "...a socially approved mating relationship" (Benokraitis, 1996: 2) en as "...a comprehensive system consisting of persons bound together by voluntary mutual commitment as spouses sanctioned by society, and who are continually interacting in order to achieve individual and mutual goals" (Hunt & Rydman, 1979 soos aangehaal deur Hunt, Hof & DeMaria, 1998:11). Die instelling van die huwelik het reeds baie verander oor die laaste paar dekades. Die tradisionele huwelik het rolle gehad wat kultureel gedefinieer en voorgeskryf was en die huweliksmaats het spesifieke take gehad wat deur elkeen gedoen moes word. Huweliksrolle was eens nou gekoppel aan geslagsrolle (Young & Long, 1998:12). Die

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

funksionering van die huwelik het rondom hierdie rolle gedraai. Thatcher (1999:11) maak die stelling dat die tradisionele huwelik deur patriargale houdings en gebruike gevorm is en dat geweld en mishandeling as gevolg daarvan vandag eers meer aan die lig gebring word. Vandag word daar egter meer klem op intimiteit, kameraadskap en samewerking geplaas – meer as op pligte en verantwoordelikhede. (Vgl. Halford, Kelly & Markman, 1997:4.) McCarthy (1997:275) meen dat die moderne huwelik '*companionate*' is en gebind word deur persoonlike en emosionele oorwegings en nie meer deur tradisionele invloede nie. Gelykheid en keuse ten opsigte van vriendskap, liefde en passie is kenmerke van die moderne huwelik. Thatcher (1999:220) beklemtoon dat huweliksmaats wat mekaar se vriende is 'n deurlopende genot en teerheid aan mekaar bied, ook in die moderne tyd.

Liefde word as die belangrikste faktor in die keuse van die huwelik voorgehou, maar daar heers verwarring oor die begrip liefde. Benokraitis (1996:117) maak melding van die twee soorte liefde soos deur Abraham Maslow (1968) voorgehou, naamlik gebrek-liefde ('*deficiency-love*') en bestaanliefde ('*being-love*'). Die eerste liefde is 'n selfsugtige liefde waar alleenlik die behoeftes van een van die huweliksmaats aangespreek word. Die tweede soort liefde is onselfsugtig en gee graag. Die goeie kwaliteite van die ander persoon word gesien en waardeer ten spyte van die swakhede en beperkinge. Die aard van die verskillende soorte liefde is verwarrend en het dikwels tot gevolg dat individue vir die verkeerde rede in die huwelik tree omdat hulle nie die bestaan-liefde beoefen nie, maar die gebrek-liefde. Die verloop van die huwelik word deur hierdie verwarring beïnvloed.

Die huwelik is egter onderworpe aan verskeie stressors met gepaardgaande gevolge. Wêreldwye egskeidingstatistiek is 'n bewys dat die huwelik in 'n krisis verkeer. Volgens Storkey (1996:21) eindig die helfte van die huwelike in die VSA en in Rusland in egskeiding. (Vgl. ook Dinkmeyer & Carlson, 1986b:139; Scanzoni & Scanzoni, 1988:583; Tiesel & Olson, 1992:398; Durana, 1994:65; Markman, *et al.* 1994:1 en Bray & Jouriles, 1995:461.) In Europa het egskeidings oor die laaste drie jaar verdrievoudig. Selfs die Protestantse en die Katolieke Kerk meen dat nie alle huwelike deur God byeengebring is nie (Thatcher, 1999:34). Egskeidings bring pyn, hartseer en verlies vir ten minste een van die huweliksmaats mee. Het die huwelik as instelling dan misluk? Die kompleksiteit van die moderne huwelik veroorsaak dat huwelike misluk. Individualisme, moralisme, romantiese liefde en verskeie ander faktore lei tot verwarring en uiteindelijke egskeiding. (Vgl. Pines, 1996:4-6.) Garland (1983:3) meld dat die verskuiwing van die tradisionele huwelik na die huwelik van kameraderie persepsieveranderinge ten opsigte van effektiewe rolvervulling meegebring het.

Durana (1994:65) meld dat belangrike tegnologiese, kulturele, sosio-ekonomiese en religieuse veranderinge in die samelewing daartoe bygedra het dat die funksie van die huwelik vanaf die daarstelling van stabiliteit en die opvoeding van kinders, na kameraadskap, liefde en intense

intimiteit verskuif het. Die verandering was nie maklik nie en daarom dan ook die hoë egskedingsyfer wêreldwyd.

Die huwelik as instelling beleef 'n krisis as gevolg van veranderende waardes. Egskedings is aan die orde van die dag en die hantering van die huwelik moet hersien word om die hoë egskedingsstatistiek te verminder. Programme vir ontwikkeling en groei moet ontwikkel word en kan aangebied word in studiegroepe, werkgroepe, 'retraites' (naweek-wegbreek), kursusse vir die verbetering van verhoudings en groeigerigte krisisopvang van egpare wat deur 'n periode van spanning gaan.

2

2.2.2 Aspekte wat die huwelik ondermyn

- **Verlore tyd vir die huwelik** - televisie neem baie ure wat voorheen vir intieme verkeer in die huwelik bedoel was, in beslag.
- **Huwelik en ontspanning** – die mening word dikwels gehuldig dat die individu by die werk gee en by die huis ontvang. Dit is egter nie moontlik nie aangesien elke huweliksmat ewe veel moet gee.
- **Voorhuwelikse seksuele verhoudings** – in die hedendaagse lewe het 'n baie groot persentasie individue voorhuwelikse seksuele verhoudings met meer as een persoon. (Vgl. ook Scanzoni & Scanzoni, 1988:116.) Hierdie leefwyse raak 'n gewoonte en wanneer die persoon dan in die huwelik tree, is dit maklik om uit te beweeg en net oor te gaan na 'n volgende verhouding. Buite-egtelike verhoudings word ook makliker as gevolg van voorhuwelikse gedrag.
- **Die betekenis van liefde** – die betekenis van liefde in die huwelik word afgebreek. Die siening dat liefde slegs beteken om verenigbaar te wees, dat liefde iets is wat individue hoop om te bereik, om 'n lewenstyl daarvan saam te stel of vir die gebruik van seksuele mag, is post-romanties. (Vgl. ook Fogarty, 1985: 28 en Pines, 1996:4-6.)
- **Individualisme** – Die 'ek' word al meer beklemtoon ten koste van die 'ons' in die huwelik. (Vgl. ook Bornstein & Bornstein, 1986:8 en Scanzoni & Scanzoni, 1988:581-582.) Die selfaktualisering van die individu is aan die orde van die dag en wanneer daar beleef word dat daar nie die nodige ruimte daarvoor gelaat word nie, word die opsie van die uitbeweeg uit die huwelik oorweeg. Persoonlike bevrediging is 'n sentrale faktor, maar die invloed daarvan is dat die huwelik nie soveel sekuriteit as voorheen bied nie (McCarthy, 1997:275).
- **'n Kontrak vir die hede** – die fokus ten opsigte van getrouheid verskuif. Die moderne individu wil nie vir ewig gebind wees nie. Ander opsies soos saamwoon,

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

oop huwelike, groephuwelike en die sorgvrye seksuele lewe van die enkellopende word ondersoek en as beter moontlikhede as die monogame huwelik oorweeg (Bornstein & Bornstein, 1986:6).

- **Hulpbronne vir die huwelik** – armoede en werkloosheid neem toe met noodwendige gevolge vir die huwelik. Mense woon al meer saam en geweld, alkoholgebruik en misdaad neem toe. Baie mense het nie die hulpbronne of die ervaring om 'n effektiewe huwelik te bou nie.

- **Oorwerk in betaalde arbeid** – mense werk 45+ ure per week as gevolg van die hoë premie wat op produktiwiteit geplaas word. Daar is dus meer geld, maar minder tyd vir die huwelik.

- **Veranderde moraliteit** – Die mens se moraliteit is nie meer so sterk nie en waardes verander gedurig. Toewyding word aan persoonlike, morele en strukturele aspekte gemeet en indien die morele aspek nie sterk is nie, gaan die verhouding daaronder ly (Johnson, Caughlin & Huston, 1999:160-161).

- **Seks as industrie** – die media plaas baie klem op die seksuele en pornografie is vrylik beskikbaar. Die gevolg daarvan is dat vrouens dikwels voel dat hulle gebruik word en dat seks onmenslik word.

- **Geïsoleerde sosiale eenhede** – daar is nie meer soveel steunstelsels soos in die verlede nie. Baie egpare moet alleen aangaan sonder die nodige ondersteuning.

- **Manipulasie en vyandigheid tussen geslagte** – die vrou vra meer gelyke behandeling, meer mans verloor hulle werk as gevolg van die ekonomie en geweld in verhoudings neem toe. Ambivalensie ten opsigte van veral die veranderde rol van die vrou is aan die orde van die dag (Benokraitis, 1996:103).

- **Die ideale tuiste** – baie klem word op materiële besittings geplaas en dit het uiteindelik finansiële implikasies wat weer tot spanning kan lei.

- **Die tweede golwing** – huwelike word gesluit met die egskeding van ouers as voorbeeld. Baie egpare weet nie hoe om 'n goeie huwelik te bou nie. Feng, Giarrusso, Bengston & Frye (1999:461) beklemtoon ook dat egskeding van ouers 'n invloed het op die keuse van die volwasse kind ten opsigte van 'n eie egskeding. 'n Longitudinale studie van kinders van geskeide ouers, wat oor 'n tydperk van 25 jaar gedoen is, het getoon dat die skade van egskeding tot in volwassenheid duur. Kinders van geskeide ouers benader verhoudings, die huwelik, seks, die verwekking van kinders en selfs 'n beroep na aanleiding van die egskedingsgebeure uit die vroeë kinderjare. (Vgl. Vincent, 2001:2.)

- **Die gefragmenteerde ego** – individue probeer hulleself vind op wyses wat probleme

2

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

in die huwelik veroorsaak. (Vgl. Storkey, 1996:25-33.)

Egskeiding as gevolg van 'n onvermoë om aan die huweliksmaat voldoende 'ruimte vir groei' te bied, is een van die redes wat vir egskeiding aangevoer word en hang saam met die groter klem op die eie ontwikkeling (Laurence, 1982:27). Die beweging na meer demokratiese verhoudings waar die huweliksmaats gelyk is, word deur Dinkmeyer & Carlson (1986b:139) as 'n rede vir die verbrokkeling van huwelike en die hoë egskeidingsyfer aangegee. Bumpass, Martin & Sweet (1991:39) het in hulle navorsing bevind dat huweliksonmin en -verbrokkeling hoër is in huwelike waar die vrou opvoedkundig beter gekwalifiseer is as die man. Bollman, *et al.* (1997:104) meen dat huweliksbevrediging laer is wanneer die man een soort rol van sy vrou verwag terwyl sy die teenoorgestelde rol vervul. Wanneer daar 'n balans is tussen die verwagte rolle en die ware rolle, is die bevrediging beter. Die veranderende rol van die vrou in die moderne tyd het 'n besliste invloed op die huweliksverhouding.

Egskeiding word nie meer as 'n sosiale taboe gesien nie en word selfs deur die kerk aanvaar (Bornstein & Bornstein, 1986:7 en Scanzoni & Scanzoni, 1988:584). Die invloed hiervan op die huwelik is dat huweliksmaats nie noodwendig alles in die stryd sal werp om die huwelik te red as die moontlikheid van 'n egskeiding 'n maklike alternatief is nie. Individue verander met verloop van tyd en dit mag gebeur dat die veranderde huweliksmaat nie meer voldoen aan die verwagtinge soos aan die begin van die huwelik nie en dat die veranderde huweliksmaat selfs 'n bedreiging mag inhou (Bornstein & Bornstein, 1986:8-9). Wanneer daar nie meer gedeelde belangstellings en ideale is nie, word egskeiding oorweeg.

Die hedendaagse huwelik word soos volg deur Sonne (1985:7) beskryf: Die individu wat in die huwelik tree, verwag persoonlike groei en 'n bevestiging van die self, vryheid van dwang en eksploitering, en geluk in terme van plesier en seksuele bevrediging. Hulle verwag gelykheid, wederkerigheid en intimiteit en wil nie besit of besit word nie. Hulle wil 'n paar wees, maar verwag om hulle eie identiteit te behou. 'n Narcistiese, teruggetrokke, obsessief-kompulsiewe, depressiewe, afhanklike, histeriese, tirannieke of liefdelose maat is nie aanvaarbaar nie. Hierdie nuwe idees het gelei tot 'n toename in egskeidings en 'n skeptisisme ten opsigte van die huwelik as instelling.

2.3 DIE KOMPONENTE VAN DIE HUWELIK

2.3.1 Die komponente van die huweliksverhouding

Die huwelik is nie staties nie en ook nie eenvoudig nie. Verskeie faktore speel 'n rol in die sukses of mislukking van die huwelik. Die somtotaal van hierdie faktore bepaal die huweliksverhouding. Die identifisering van die komponente van die huwelik soos deur Alpaslan (1994:19) uiteengesit, word in hierdie navorsing gebruik, naamlik:

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

- Gesin van herkoms.
- Selfbeeld.
- Seksualiteit.
- Huwelikskeuse.
- Huweliksmotief.
- Kommunikasie.
- Konflikhantering.
- Potensiële groeiruumte.
- Rolverdeling.
- Beroepsbeoefening.
- Ouerskap.
- Finansies.
- Godsdienst.
- Skoonouers.

Indien daar met die huwelik gewerk en daaroor navorsing gedoen word, is dit noodsaaklik dat daar aan die interaksie van hierdie komponente vir elke individuele egpaar aandag gegee sal word. Vir die doeleindes van hierdie studie gaan elke komponent egter nie bespreek word nie, maar slegs dié wat vir die doel van die huweliksverrykingsprogram gebruik gaan word. Die invloed van die gesin van herkoms op die huidige persepsies van huweliksmaats, potensiële groeiruumte, kommunikasie en konflikhantering word vir die doel van hierdie studie en verrykingsprogram belangrik geag en word vervolgens bespreek:

2.3.2 Die gesin van herkoms

Gesinstrukture ontwikkel uit die huwelik en afhangende van die siening van die huwelik, word gesinsverhoudinge gevorm. Huweliksmaats se ouers is ook die produk van hulle ouers en die wyse waarop hulle in interaksie met die wêreld om hulle is, is die resultaat van hulle opvoeding. Geslagsrolle word deur middel van sosialisering in die gesin van herkoms toegedig (Benokraitis, 1996:91). Fogarty (1985:26) beklemtoon dat die wyse waarop die kind die vader sien en die wyse waarop die kind se moeder haar eggenoot sien, die wyse waarop die volwasse kind die huweliksmaat sien, beïnvloed. Laurence (1982:21) beklemtoon dat die meeste van 'n individu se huidige gedrag 'n funksie van ervarings in sisteme uit die verlede is en veral dan uit die gesin van herkoms. Dandenau & Johnson (1994:18) en Storkey (1996:64) beveel aan dat alle individue behoort te weet wie en hoe hulle familie was in 'n poging om

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

hulle eie ouers beter te verstaan, meer lief te hê en selfs, deur die dinge wat met hulle gebeur het, aan dieselfde dinge te ontsnap. Die huwelik van die ouers is die voorbeeld wat aan die kind gestel word en waarop hy sy huwelik moet bou. (Vgl. Young & Long, 1998:39 en 103.) Indien die huwelik van die ouers nie goed was nie, kan dit gebeur dat die kind verhoudings vrees en geen selfvertroue het om in die huwelik te tree nie. Bornstein & Bornstein (1986:9) meen oneffektiewe huweliksmodelle het tot gevolg dat die nodige hanteringsmeganismes vir die eise van die huwelik nooit aangeleer is nie. Laurence (1982:23) meen dat geen mens aan die gesin van herkoms kan ontsnap nie en dat pogings om dit wel te doen, dikwels tot probleme aanleiding kan gee.

Verwagtinge en waardes word vanuit die gesin van herkoms oorgedra en kan nie dieselfde bly vir die eie unieke huweliksverhouding nie. Young & Long (1998:7) beklemtoon die noodsaaklikheid van onderhandeling tussen huweliksmaats om hulle eie stel verwagtinge en waardes daar te stel. Indien die binding met die gesin van herkoms sterker is as die binding met die huweliksmaat, gaan daar ook probleme ontstaan.

Die gesin van herkoms dra eienskappe soos interpersoonlike bevoegdhede, die gedragstyl in die huwelik en aggressie in die huwelik aan die kinders oor en hierdie faktore het volgens Feng, *et al.* (1999:453) 'n invloed op die kwaliteit van die huwelik. Die wyse waarop 'n individu in 'n spesifieke geloofsraamwerk opgevoed word, het 'n besliste invloed op waardes en norme en uiteindelik ook op die wyse waarop die huwelik benader word (Heaton & Pratt, 1990:204). Wanneer die kinders ervaar dat hulle ouers se huwelikskwaliteit goed is, sal hulle hulle eie huweliksverhouding ook so evalueer. Die kinders gebruik hulle ouers as rolmodelle en is geneig om die ouers se interpersoonlike- en huwelikstyle na te boots.

Rolverwagtinge het ook 'n invloed op kommunikasie – stereotipes as 'n resultaat van die opvoeding in die gesin van herkoms en die invloed daarvan op die huweliksverhouding, kan nie ontken word nie (O'Donohue & Crouch, 1996:88). Die ervaring van liefde in die ouerhuis en die afhanklikheid van die ouers asook die negatiewe ervaringe in die gesin van herkoms word opgediep in die intieme verhouding van 'n huwelik (Mojas, 1996:85). Indien daar probleme in die ouerhuis ervaar is, word die invloed daarvan dikwels gesien in onvoldoende intimiteit en vertroue in die huweliksverhouding. Crosby (1991:162) beklemtoon dat enige onafgehandelde aspekte (onvoltooidhede) uit die gesin van herkoms op die huweliksverhouding oorgedra kan word en uiteindelik 'n nadelige invloed daarop kan hê.

Wanneer 'n egpaar verstaan dat hulle verwagtinge en waardes vanuit hulle gesinne van herkoms na hulle eie huweliksverhouding oorgedra het, kan hulle insien dat hierdie situasie die verhouding beïnvloed. Daar kan dan deur middel van toetrede met behulp van huweliksverryking gewerk word aan die herstrukturering daarvan tot voordeel en verryking van

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

die huidige verhouding. *die huwelik*

2.3.3 Kommunikasie

Kommunikasieprosesse is baie belangrik in huweliksbevrediging (Laurence, 1982:26 en Benokraitis, 1996:272). Sonder kommunikasie, hetsy verbaal of nie-verbaal, is 'n verhouding en die groei daarvan nie moontlik nie (Alpaslan, 1994:71). Die kwaliteit van 'n huwelik hou duidelik met die kommunikasievaardighede van huweliksmaats verband, insluitende selfopenbaring, ooreenstemming ten opsigte van die betekenis daarvan, akkurate rolvertolking, begrip, empatie en die frekwensie van suksesvolle kommunikasie. Goeie kommunikasie is noodsaaklik vir probleemoplossing, die deel van inligting en ondersteuning in die huweliksverhouding (Young & Long, 1998:137). Die goed aangepaste egpaar bespreek alle aspekte, verhoed minder dikwels die vloeï van kommunikasie, bespreek meer persoonlike aspekte, gebruik meer woorde met 'n persoonlike en private betekenis, kan makliker die tipe dag wat die huweliksmaat gehad het, voorspel en kommunikeer meer met die nie-verbale. (Vgl. Schaap, Buunk & Kerkstra, 1988:210.) Suksesvolle kommunikasie gaan met die volgende gepaard:

- Die stuur van helder, ondubbelsinnige boodskappe. (Vgl. ook Van Staden, 1983:101.)
- Aktiewe luister, insluitende parafrasering en erkenning dat die boodskap gehoor is.
- Uitdrukking van respek en omgee.
- Akkurate interpretasie van wat die huweliksmaat bedoel. (Vgl. Schaap, *et al.*, 1988:210.)

Kommunikasie is 'n stel bedrewehede wat deur 'n egpaar aangeleer kan word. Hierdie bedrewehede kan in werkwinkels en in groepe aangebied word en word daarom in verhoudingsverryking gebruik. (Vgl. Young & Long, 1998:141.) Alpaslan (1994:82) meen dat kommunikasie een van die kragtigste mediums is waardeur die verhouding ontplooi, ontwikkel en verryk kan word. Kommunikasievaardighede kan aangeleer word en in die verhouding gebruik word, veral wanneer huweliksmaats kennis van hulle eie kommunikasiepatrone en die invloed daarvan op die huweliksmaat dra. Young & Long (1998:11) meen dat die openlike en eerlike kommunikasie van gevoelens probleemoplossing, intimiteit en begrip fasiliteer met uiteindelijke positiewe gevolge vir die huweliksverhouding. Hill (1991:86) het bevind dat egpare wat kommunikasievaardighede aangeleer het en dit in hulle verhoudings implementeer het, beter selfbeelde openbaar het. Goeie kommunikasie beïnvloed nie alleen die verhouding tussen huweliksmaats nie, maar ook die verhouding met die self.

2.3.3.1 Empatie in die huwelik

2

Empatie tussen huweliksmaats word deur Boettcher (1977) in Wastell (1991:27) gedefinieer as: "...a process between marital partners wherein one imaginatively transposes himself/herself into the feeling, thinking and action of the other and communicates this identification to his/her spouse". Een van die belangrikste elemente van empatie is die kommunikasie van empatiese identifikasie. Huweliksbevrediging by vroue verhoog wanneer die huweliksmaat se uitdrukking van empatie verbeter. (Vgl. McCarthy, 1997:281 en McGoldrick, 1999:115.) Stack & Eshleman (1998:529) meen dat emosionele ondersteuning tussen huweliksmaats bydra tot 'n gevoel van waarde en dat depressie en ander geestesiektes daardeur verminder word. Wynne & Wynne (1986:384) definieer intimiteit in die huwelik soos volg: "*Intimacy is a subjective relational experience in which the core components are trusting self-disclosure to which the response is communicated empathy*". Die egpaar wat hulle verwagtinge van die huwelik kan uitdruk, is meer geneig tot selfopenbaring en het uiteindelik ook meer empatie met mekaar. Intimiteit bevorder psigiese en fisiologiese welstand (Dandenu & Johnson, 1994:17). Hoe meer huweliksmaats mekaar se siening van die realiteit deel, hoe meer aspekte wat meer is as net die alledaagse, kan aan mekaar gekommunikeer word.

Vroue verwag meer uitdrukking van besorgdhede en bekommernisse as wat mans verwag en wat mans ook bereid is om te gee. Wanneer huweliksmaats ooreenstemmende verwagtinge het ten opsigte van die deel van hulleself, sal hulle meer van hulleself openbaar en sal die huweliksbevrediging verbeter, aldus Wastell (1991: 29). Wanneer die eggenoot sy waardering teenoor sy vrou uitspreek, verhoog haar huweliksgeluk.

2.3.3.2 Selfontsluiting/selfopenbaring

Selfontsluiting is die blootstelling van gedagtes en gevoelens aan 'n ander persoon (Hunt, Hof & DeMaria, 1998: 46) en is van sentrale belang vir die filosofie en proses van huweliksverryking aangesien sinvolle kommunikasie in die huwelik selfontsluiting vereis. Selfontsluiting is nie alleen noodsaaklik vir die welstand van verhoudings nie, maar is ook noodsaaklik vir geestesgesondheid (Dandenu & Johnson, 1994:17 en Young & Long, 1998:143). Selfopenbaring is volgens Dandenu & Johnson (1994:18) die verbale uitdrukking van gedagtes, oortuigings, houdings en aannames. Selfontsluiting is die effektiwste wanneer dit toepaslik, eerlik, direk, eksplisiet en kongruent is. Kongruente selfopenbaring is volgens Crosby (1991:156) wanneer dit wat gevoel word in lyn is met dit wat gedink word en wat gedink word in lyn is met wat gesê word. Wanneer daar 'n balans tussen gedagtes en gevoelens is, het die selfontsluiting meer betekenis. Volgens Scanzoni & Scanzoni (1988:17) en Greeff & Le Roux (1998:163-164) word seuns vanaf geboorte geleer om afkeurenswaardig

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

na die uitdrukking van emosies te kyk en word emosies as tipies vroulik evalueer. Manlike onekspressiwiteit word tradisioneel as geslagstoepaslike gedrag getipeer. (Vgl. ook Guthrie & Snyder, 1988:124.) Vrouens word van kleins af geleer om aan emosies uitdrukking te gee en word toegelaat om selfs deur middel van trane te wys hoe hulle voel. (Vgl. Benokraitis, 1996:277.) Hedendaags word onekspressiwiteit egter as ongewens en as 'n probleem beskou en word daar van 'n man verwag om sy gevoelens ten opsigte van sy huwelik, kinders, ander mans en sosiale situasies in die algemeen te ontsluit.

Greiff & Le Roux (1998:164) maak daarvan melding dat die kommunikasie van vrese, gevoelens van depressie, selftwyfel, woede en ook die openhartige deel van positiewe gevoelens oor die self en ander 'n groot invloed op huwelikstevredenheid het. Schaap, *et al.* (1988:210) beklemtoon ook dat selfopenbaring 'n sentrale deel van kommunikasie in die huwelik uitmaak en dat positiewe huweliksbevrediging daaraan gekoppel word. 'n Hoë openbaring van negatiewe gevoelens het egter 'n nadelige invloed op huweliksbevrediging (Schaefer & Olson, 1981:49; Wynne & Wynne, 1986:384 en Young & Long, 1998:143). Die ideaal ten opsigte van selfopenbaring is dat elke huweliksmaat gevoelens openlik en eerlik moet weergee. Benokraitis (1996:277) beklemtoon dat selfontsluiting alleen suksesvol is wanneer dit deur beide huweliksmaats gedoen word. Crosby (1991:161) meen dat intimiteit alleen kan verhoog wanneer huweliksmaats die waagmoed tot selfopenbaring aan die dag kan lê en nie hulle eie emosionele sekuriteit, gekoppel aan die nie-openbaring van emosies, belangriker ag nie. Huweliksmaats se vertrouwe in mekaar verbeter, daar is geen raaiery ten opsigte van die maat se gedagtes en gevoelens nie en verseker 'n balans tussen verliese en winste.

2.3.4 Konflikhantering

'n Suksesvolle huwelik word nie deur die afwesigheid van konflik gekenmerk nie, maar eerder deur die vermoë om deur geskilpunte te werk. Dit is vir 'n egpaar maklik om op 'n rasionele wyse te redeneer dat konflik goed is vir die huwelik en dat daar groei kan plaasvind, maar nie alle egpare vind dit emosioneel so maklik om konflik so gou as moontlik te hanteer nie. Die vermyding van konflik is dikwels, volgens Crosby (1991:10), makliker en minder seer en dit lei daartoe dat sake nie hanteer word nie. (Vgl. ook Benokraitis, 1996:276.) Gottman (1994:36) noem dat die aanwesigheid van konflik in 'n verhouding nie problematies is nie, maar wel die teenwoordigheid van verdediging, vyandigheid en onttrekking. Intieme verhoudings vra egter dat moeilike aspekte in die gesig gestaar sal word en uitgepraat sal word.

Konflik is nie verkeerd nie en bied die ideale geleentheid vir groei en ontwikkeling, mits dit korrek hanteer word (Benokraitis, 1996:274). Volgens Scanzoni & Scanzoni (1988:387) is sosiale konflik die volgende: "...a struggle over limited resources and/or incompatible goals so

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

that it appears that the more one party gets, the less the other party can have". Gottman (1994:35) definieer konflik as "...the existence of any overt or covert psychological antagonism, and no relationship is free of conflict". Konflik word dikwels met onvoldoende kommunikasie geassosieer of met die mislukking van kommunikasie. Wanpersepsies en verkeerde interpretasies kan konflik ernstig beïnvloed. Konflik, frustrasie, aggressie en spanning moet op 'n sekere manier tot uitdrukking kom. Volgens Alpaslan (1994:84) kan die negatiewe uitdrukking daarvan 'n destruktiewe uitwerking op verhoudings hê. Omdat konflik 'n wesenlike deel van die huwelik is, is positiewe hantering daarvan 'n geleentheid om verdieping, beter begrip en interaksie in die huwelik te bewerkstellig (Van Staden, 1983:110). Konstruktiewe konflikhantering moet dus deur huweliksmaats aangeleer word om die aard daarvan positief te verander. Durana (1994:66) beklemtoon die waarde van effektiewe konflikhantering, tesame met goeie kommunikasie en kennis van die self, vir 'n suksesvolle huwelik.

Egpare het volgens Scanzoni & Scanzoni (1988:402) die meeste konflik oor ekonomiese aangeleenthede. Selfwaarde in 'n moderne industriële samelewing is ten nouste aan sukses en prestasie gekoppel en huweliksmaats meet hulleself aan die verwagtinge van die samelewing. Finansies en die wyse waarop dit spandeer word, kan tot konflik lei wanneer die persepsie bestaan dat daar nie aan die verwagtinge voldoen word nie.

Kinders vra beleggings en toewyding deur ouers en maak 'n groot deel van die lewe van 'n egpaar uit, maar ook 'n groot deel van die moontlike konflikareas. Konflik ten opsigte van kinders handel nie alleen oor die keuse of 'n egpaar kinders wil hê of nie, maar veral ook oor die wyse waarop hulle opgevoed en gedissiplineer moet word. Elke lewensfase bring nuwe eise ten opsigte van die opvoeding van kinders voort, soos byvoorbeeld die keuse van hoeveel vryheid daar aan die adolessente kind toegelaat kan word. Familie, vriende, ontspanning, persoonlike voorkeure, rolverdeling, godsdiens en die seksuele verhouding is verdere potensiële areas van konflik. Volgens Alpaslan (1994:84-85) kan konflik veroorsaak word deur die nabyheid van huweliksmaats en die groter kans op frustrasie en irritasie, verskille in agtergrond en persoonlikheid, mag, onvolledige kommunikasie, pogings om mekaar te verander en deur sekere gedragspatrone en gewoontes. Benokraitis (1996:275) meen dat konflik in die huwelik deur geslagsrolle, lojaliteit, geld, mag, privaatheid en kinders veroorsaak word.

Volgens Gillis (1998:3) is dit nie konflik wat 'n huwelik laat slaag of misluk nie, maar die wyse waarop die konflik hanteer word. Wanneer konflik konstruktief hanteer word, word spanning verlig. Huweliksprobleme word deur middel van konflik geïdentifiseer en die egpaar kan dan daaraan werk. Konflik bevorder begrip vir mekaar en uiteindelik ook intimiteit. (Vgl. Van Staden, 1983:113.) Huweliksmaats weet egter nie noodwendig hoe om konflik korrek te

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

hanteer nie en daarom is die aanleer van konflikhanteringswyses noodsaaklik vir 'n suksesvolle en verrykte huwelik. Ware omgee vir mekaar en bedrewe kommunikasieprosesse is volgens Hunt, *et al.* (1998:22) voorvereistes vir die hantering en oplossing van konflik. Young & Long (1998:192) beklemtoon die aanleer van probleemoplossende vaardighede en gesprekke wat op oplossings fokus as deel van effektiewe konflikhantering.

2.3.5 Seksualiteit

Seksualiteit verwys na 'n holistiese konsep gebaseer op beide persoonlike en seksuele eienskappe wat biologiese, psigologiese en sosiale kenmerke insluit. (Vgl. Young & Long, 1998:167.) Alpaslan (1994:41) omskryf seksualiteit enersyds as die geslagtelike geneigdheid wat deur oorerwing, kondisionering, en omgewingsinvloede vasgelê is en andersyds as die wyse waarop seksuele bevrediging verkry kan word met die gevolglike fisiese, psigiese en sosiale beleving daarvan. Seksuele intimiteit kan beskryf word as 'n wyse van uitdrukking vir seksualiteit. Liefde, intimiteit en seksualiteit is onderling verwante aspekte van 'n nabye verhouding en beïnvloed mekaar positief en negatief. Wanneer liefde en intimiteit hoog is, is die seksuele gewoonlik bevredigend. Aan die ander kant kan seks meganies en suiwer fisies wees as die vlak van intimiteit laag is. Verhoudingsprobleme ten opsigte van seksualiteit het dikwels gebrekkige intimiteit as oorsaak en nie noodwendig fisiese probleme nie.

Die mens leer van seksualiteit by ouers, portuurgroep, deur middel van religieuse invloede asook deur die populêre kultuur, soos byvoorbeeld films, televisie en musiek. Laasgenoemde hou nie noodwendig tred met die realiteit nie en skep verwarring ten opsigte van individuele verwagtinge ten opsigte van die seksuele. Invloede van buite het dikwels verwarring tot gevolg. Die persepsie dat dit in die huwelik alleen om seks gaan en dat die aard van die seksuele verhouding die aard van die totale huweliksverhouding bepaal, dra tot die verwarring by huweliksmaats by. Huweliksmaats kan steeds in die moderne tyd 'n wanpersepsie van seks hê asook moontlike inhibisies en probleme wat vanuit verkeerde inligting of uit negatiewe ervarings uit die verlede kom. Hierdie probleme behoort hanteer te word wanneer die egpaar daarvan bewus is aangesien die seksuele verhouding 'n belangrike komponent in die totale huweliksfunksionering is.

Seksualiteit is egter een van die komponente van die huweliksverhouding en dra soveel gewig soos onder andere kommunikasie en konflikhantering. Spence (1997:73) beklemtoon egter dat daar 'n sterk verband tussen huweliksbevrediging en seksuele bevrediging bestaan. Daar moet egter geïntegreerd daarna gekyk word en nie as losstaande aspekte van die totale huweliksverhouding nie. Seksuele funksionering en huweliksbevrediging word deur dieselfde faktore bepaal. Beide word sterk deur die kommunikasievaardighede van die huweliksmaats en die intimiteit tussen hulle beïnvloed. (Vgl. ook Alpaslan, 1994:56.) Gevoelens ten opsigte

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

van en houding teenoor die huweliksmaat speel ook 'n belangrike rol.

Fisiese probleme kan tot seksuele probleme aanleiding gee en behoort ondersoek te word wanneer 'n egpaar om hulp vir seksuele probleme aanklop (Spence, 1997:78-79). Psigososiale aspekte kan egter ook 'n invloed op die seksuele funksionering van die egpaar hê. Vaardighede ten opsigte van kommunikasie en intimiteit; gesinsomstandighede en -gebeure; psigologiese welstand; houdings, menings en gedagtes; emosionele reaksies; seksuele kennis en -vaardighede; seksuele voorkeure en die gebruik van erotiese materiaal en fantasie beïnvloed die aard van die seksuele verhouding binne die huwelik.

Seksuele aktiwiteit neem af soos die huweliksmaats ouer en die huwelikduur langer word. Soos die huwelik groei, word die bekommernis oor die huishouding en die opvoeding meer dringend as seksuele verkeer (Benokraitis, 1996:178). Tog beteken dit nie dat die seksuele bevrediging afneem soos die huweliksmaats ouer word nie. Egpare wat langer getroud is, meld dikwels dat hulle baie tevrede is met hulle seksuele bevrediging en dat die kwaliteit daarvan verbeter het. (Vgl. ook Blacker, 1999:293.) Die kwaliteit van 'n huweliksverhouding is dikwels ook belangriker as die seksuele verkeer. Hierdie kwaliteit word nie net deur seksuele aktiwiteit teweeggebring nie. Kommunikasie, effektiewe konflikthantering, ontspanne tyd saam en gesamentlike en individuele groei dra meer by tot 'n bevredigende verhouding as wat die seksuele verkeer daartoe bydra. Vernuwings en verryking in die huweliksverhouding sal ook in die seksuele verhouding gestalte vind.

2.3.6 Potensiële groeiruumte

Wanneer twee individue in die huwelik tree, verloor hulle nie hulle eie unieke samestelling en wese nie. Hulle bly steeds twee aparte identiteite. Die huweliksverhouding is uniek, maar die twee individue waaruit die huweliksverhouding bestaan, het die reg tot individuele groei en ontwikkeling, vryheid, selfbeslissing en selfverwesening. (Vgl. Alpaslan, 1994:89.) Die verhouding bied ook die geleentheid vir huweliksmaats om saam te groei en te ontwikkel. Die sukses van die huweliksverhouding hang sterk af van die vermoë van die twee individue in die verhouding om mekaar toe te laat om afsonderlik te groei, maar ook geleenthede te skep om gesamentlik te groei. Young & Long (1998:5) beklemtoon die noodsaaklikheid daarvan dat die twee individue in die huweliksverhouding 'n eie identiteit en individualiteit behou maar tog bereid is om, ter wille van die verhouding, soms die eie identiteit opsy te skuif. Een van die aspekte wat huweliksmaats bind, is juis die respek wat hulle vir mekaar se unieke identiteit het.

Die aard van die huweliksverhouding gaan die mate van groei, hetsy afsonderlik of gesamentlik, bepaal. Huweliksmaats moet oor hierdie aspek kommunikeer en hulle verwagtinge aan mekaar uitspel. Aspekte van belang is onder andere afsonderlike en

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

gesamentlike vriende en afsonderlike en gesamentlike belangstellings en stokperdjies. Reissman, Aron & Bergen (1993:244) beklemtoon dat hoe meer tyd huweliksmaats saam spandeer, hoe hoër die huweliksbevrediging. Gesamentlike belangstellings en groei het dus 'n positiewe invloed op die houding teenoor die verhouding met die huweliksmaat. Daar is geen voorskrif ten opsigte van die aard van afsonderlike en gesamentlike groei nie, maar dit is belangrik dat daar 'n balans sal wees tussen hierdie twee aspekte.

In huweliksverryking moet daar aandag gegee word aan beide die individue en die egpaar se behoeftes aan groei en ontwikkeling (Rankin-Esquer, Burnett, Baucom & Epstein, 1997:187 en Hunt, *et al.*, 1998:21). Aanvaarding, waardering, aktualisering en uitdrukking van die self is kritiese aspekte vir groei en ontwikkeling in die huwelik en moet in verryking aangespreek word. Hunt, *et al.* (1998:21) haal Luthman & Kirschenbaum (1974) soos volg aan: “...*ideal base for a marital relationship is that each partner have a strong sense of himself as a separate, whole person, whose survival is attached to himself and his own growth.*” Huweliksmaats moet individueel saam groei wat persoonlike groei, individualiteit, selfidentiteit en selfliefde as die basis van verhoudingsverryking impliseer. Rankin-Esquer, *et al.* (1997:185) het in hulle navorsing tot die gevolgtrekking gekom dat huweliksmaats wat aan mekaar outonomieit asook verbintenis gebied het, hoër vlakke van huweliksbevrediging getoon het. Hoe hoër die huweliksbevrediging, hoe meer tyd wil huweliksmaats saam met mekaar spandeer. (Vgl. Reissman, *et al.*, 1993:246.) Die tyd wat saam aan 'n aktiwiteit spandeer word, moet egter nie tot verveling lei nie – die individuele huweliksmaats moet daarby baat en ook in die proses groei.

Benokraitis (1996:111) beklemtoon dat selfliefde noodsaaklik is vir die groeiende individu. Selfliefde is noodsaaklik vir 'n goeie selfbeeld. Mense wat hulleself liefhet, is meer oop vir kritiek en minder veeleisend. Selfliefde is noodsaaklik om ander te kan liefhê. Die individu wat homself nie liefhet nie, kan nie die liefde van 'n ander individu beantwoord nie, omdat daar voortdurend gesoek word na verhoudings waarin die eie selfbeeld gebou kan word. Uit die voorafgaande is dit dus duidelik dat die groei van die individu direk tot die groei van die huweliksverhouding bydra.

2.4 HUWELIKSBEVREDIGING

Huweliksbevrediging word gedefinieer as 'n houding van meerdere of mindere goedgesindheid teenoor die eie huweliksverhouding (Roach, Frazier & Bowden, 1981:537). Bevrediging is 'n houding wat, soos enige ander persepsie, met verloop van tyd onderworpe is aan verandering, veral in verhouding tot belangrike lewensgebeurtenisse. “*Marital satisfaction becomes the process of creating a climate where the often conflicting desires for differentiation and belongingness are balanced and growth-producing for the entire system*” (Laurence, 1982:21).

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

Scanzoni & Scanzoni (1988: 533) meen dat huweliksbevrediging 'n subjektiewe faktor is aangesien dit afhanklik is van hoe die verwagtinge van 'n huweliksmaat deur die huwelik self aangespreek word. Rudert (1984: 17) gee die volgende definisie van huweliksbevrediging: "*Marital satisfaction, itself a component of marital adjustment, is the degree of congruence between the marriage to which one aspires and one's current marital situation, where the perception of one's aspiration level may be distorted by the psychological, emotional, social and economic costs of changing marriages*". Schaap, Buunk & Kerkstra (1988:209) definieer huweliksbevrediging soos volg: "*Marital satisfaction refers to the subjectively experienced evaluation of the marital relationship as positive or negative*". Uit die verskillende definisies is dit duidelik dat huweliksbevrediging 'n subjektiewe betekenis het. Lavee & Olson (1993:337) beklemtoon dat 'n enkele meting van huweliksbevrediging nie die kompleksiteit en verskeidenheid van verhoudingspatrone omvat nie. Inagneming van individuele verskille tussen egpare moet deurentyd in gedagte gehou word.

Die terme huweliksbevrediging en huweliksaanpassing word dikwels sinoniem gebruik, maar L'Abate & Bagarozzi (1993:111) meen dat die aard daarvan totaal van mekaar verskil. Bevrediging dui op die individu se vermoë om die begeertes, verwagtinge, behoeftes of eise van 'n ander persoon te vervul. Aanpassing is die handeling of aksie om aan te pas by 'n spesifieke posisie, doelstelling of toestand. Huweliksbevrediging kom dus voor in die huwelik waar die huweliksmaat daartoe in staat is om die ander maat se behoeftes, begeertes, verwagtinge en eise te vervul. Huweliksaanpassing is dan daardie toestand wat plaasvind wanneer die huweliksmaat beseft dat die ander maat nie volmaak is nie en nie daartoe in staat is om elke behoefte, begeerte, verwagting en eis te vervul nie. Vir die doel van hierdie studie word die term huweliksbevrediging gebruik.

Volgens die navorsing van Schumm, Bollman & Jurich (1997:1004) dui mans en vrouens verskillende metings ten opsigte van huweliksbevrediging aan. Indien hierdie resultate veralgemeen sou word in samehang met ander soortgelyke studies, kom dit voor asof vrouens minder bevrediging uit hulle huwelike verkry as mans. (Vgl. ook Pines, 1996:109.) Dit mag wees dat vrouens hulle huwelike aan die hand van verskillende standaarde as mans meet, maar hierdie aspek vra vir verdere navorsing. Die resultate mag ook toegeskryf word aan die feit dat daar in hierdie spesifieke steekproef met ouer respondente gewerk is, maar kan ook toegeskryf word daaraan dat die sewepuntskaal van die *Kansas Marital Satisfaction Scale* meer sensitief meet ten opsigte van die variasies in persepsies van huweliksbevrediging as wat 'n skaal met minder punte sou meet (Schumm, *et al.*, 1997:1005). Giblin, Sprenkle & Sheehan (1985:267) en Pines (1996:109) maak ook melding daarvan dat mans hoër tellings ten opsigte van huweliksbevrediging aandui as hulle vrouens. Die moontlike rede daarvoor word aangedui as die vrou se groter ingesteldheid en sensitiwiteit teenoor verhoudingsaspekte as mans. Hulle evalueer hulle huwelike moontlik ook nie aan die hand van dieselfde konsepte

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

as mans nie. (Dit word deur DeLamater & Carson (1980b:142) afgelyk, reënik)

Die vrou se huweliksbevrediging word, volgens 'n studie deur Bell, Daly & Gonzalez (1987:445) sterk beïnvloed deur persepsies van die frekwensie waarvolgens hulle mans sensitiwiteit, spiritualiteit, fisiese affeksie, selfontsluiting en eerlikheid gebruik. Hierdie aspek sluit aan by die menings van Giblin, Sprengle & Sheehan (1985:267), Pines (1996:109) en Schumm, *et al.* (1997:1004), naamlik dat mans en vrouens verskillende kriteria gebruik waaraan hulle hulle eie huweliksbevrediging meet. Bell, *et al.* (1987:452) meen verder dat vrouens ook meer verantwoordelik voel vir die instandhouding en verbetering van huwelikskwaliteit. Gordon, Baucom, Epstein, Burnett & Rankin (1999:219) meen dat vrouens hulle huwelike baie meer monitor en baie meer bewus is van probleme, soos byvoorbeeld kommunikasie, as wat mans is. Huweliksaanpassing en huweliksbevrediging is vir vrouens ten nouste aan kommunikasie gekoppel.

Huweliksbevrediging bly nie staties nie. Hoe langer 'n egpaar getroud is, hoe minder tevrede is 'n vrou met haar man se rolvervulling. Hoe langer 'n man getroud is, hoe groter die kans dat hy weer in die huwelik sal tree (Laurence, 1982:31). Huweliksbevrediging is laag wanneer die kinders klein is en verhoog dan weer in die latere jare van die huwelik. (Vgl. Lindahl, Malik & Bradbury, 1997:220.) Rudert (1984:188) en White & Edwards (1990:236) meld dat die teenwoordigheid van kinders aanmerklike negatiewe invloede op huweliksbevrediging het.

Die verband tussen selfontsluiting van huweliksmaats en positiewe huweliksbevrediging word deur Greeff & Le Roux (1998:163) in hulle navorsing beklemtoon. Huweliksbevrediging neem af wanneer selfontsluiting te hoog of te laag is. Te hoë selfontsluiting is onder andere klagtes, onvergenoegdheid of oormatige betrokkenheid by mekaar. Die selfontsluiting van 'n huweliksmaat hou positief verband met eie huwelikstevredenheid. Bell, *et al.* (1987:451) meld ook dat eerlikheid en openheid van huweliksmaats die huweliksbevrediging positief beïnvloed.

In 'n studie van Burleson & Denton (1997) is bevind dat kommunikasievaardighede 'n belangrike determinant van huweliksbevrediging is. Burleson & Denton (1997:897) is van mening dat swak huweliksbevrediging nie noodwendig die gevolg is van swak kommunikasievaardighede nie, maar wel van 'n swak wil om te probeer en 'n negatiewe ingesteldheid teenoor die huweliksmaat. Vaardighede behoort dus inge oefen te word om deel te word van die huweliksmaats se totale funksionering.

2.5 FAKTORE NODIG OM 'N HUWELIK TE LAAT SLAAG

Daar bestaan geen vasgestelde voorgeskrewe reëls om 'n huwelik te laat slaag nie. Tog word sekere kernaspekte van belang geag en behoort hierdie aspekte in ag geneem te word wanneer daar met egpare gewerk word in 'n poging om die huweliksverhouding te verryk. Die

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

volgende aspekte word deur Dinkmeyer & Carlson (1986b:142) uitgelig, naamlik:

- Vertroue.
- Gesels met mekaar.
- Geduld en begrip.
- Bereidwilligheid om te skik.
- Betroubaarheid.
- Huwelikstrou.
- Seksuele verenigbaarheid.
- Kan altyd op mekaar staatmaak.
- Doen dinge saam as 'n eenheid.
- Gedeelde belangstellings.
- Ken mekaar reeds voor die huwelik baie goed.

Young & Long (1998:10-12) is van mening dat die volgende aspekte karaktereienskappe van die gesonde egpaar is, naamlik:

- 'n Geloof in relatiewe in plaas van absolute waarheid – openheid en buigsaamheid vir mekaar se opinies en waardes.
- 'n Aanneme dat die huweliksmaat se motiewe goed is.
- 'n Geloof in die oplossing van verskille.
- 'n Geloof in iets groter as hulleself. Die egpaar het 'n gesamentlike doelstelling waarheen albei beweeg.
- Die beoefening van gesonde gewoontes, naamlik:
 - Verantwoordelikheid.
 - Gerigtheid van doelstellings.
 - Aanmoediging.
 - Oop kommunikasie.
 - Empatiese luister.
 - Bereidwilligheid om die verhouding te analiseer en te bespreek.
 - Demonstrasie van aanvaarding.
 - Ondersteuning van positiewe doelstellings van die huwelik.

Gesamentlike konflikthantering.

Toewyding aan die gelykheid van die verhouding.

Noodsaaklike bedrewehede om 'n suksesvolle huwelik te hê, is volgens Mace & Mace (1986b:14-15) die volgende, naamlik:

- Toewyding.
- 'n Effektiewe kommunikasiestelsel.
- Kreatiewe gebruik van konflik.

Hunt, *et al.* (1998:12) haal Giblin (1993) en Robinson & Blanton (1993) aan en meld die volgende vyf karaktereienskappe, naamlik:

- Intimiteit in balans met outonomieit.
- Toewyding.
- Kommunikasie en konflikthantering.
- Godsdienstige oriëntasie.
- Kongruente persepsies van die verhouding – ooreenkomste in waardes.

Wanneer al bogenoemde karaktereienskappe in ag geneem word, is dit duidelik dat huweliksverrykingsprogramme aandag kan gee aan kommunikasie en konflikthantering waardeur die intimiteit in die verhouding kan verhoog en uiteindelik ook die toewyding aan mekaar. Dit is ook noodsaaklik dat huweliksmats ooreenstemming ten opsigte van doelstellings en waardes vir hulle verhouding moet vind, maar die eie identiteit en individualiteit mag nie in die proses verlore gaan nie.

2.6 DIE FASES IN DIE LEWENSIKLUS VAN DIE GESIN

2.6.1 Die aard van die fases in die lewensiklus van die gesin

Volgens Rexroat & Shehan (1987:740) is die sewe fases in die lewensiklus van die gesin die volgende, naamlik:

- **Fase 1** – getroude pare met geen kinders waarvan die vrou jonger as 40 is.
- **Fase 2** – pare wie se oudste kind drie jaar en jonger is.
- **Fase 3** – pare wie se oudste kind vier tot ses jaar oud is.
- **Fase 4** – pare wie se oudste kind sewe tot dertien jaar oud is.
- **Fase 5** – pare wie se oudste kind veertien tot twintig jaar oud is.

- **Fase 6** – pare wie se kinders reeds die huis verlaat het, waarvan die man jonger as 65 jaar is en nog nie afgetree het nie.
- **Fase 7** – pare waarvan die man ouer as 65 is en reeds afgetree het.

Carter & McGoldrick (1999:2) tref 'n onderskeid tussen ses fases in die lewensiklus van die gesin. Die fases word soos volg onderskei:

- Enkelopende jong volwassenes.
- Samevoeging van gesinne deur die huwelik – die nuwe egpaar.
- Gesinne met jong kinders.
- Gesinne met adolessente.
- Lansering van kinders.
- Gesinne in latere lewe.

Lavee; McCubbin & Olson (1987:861-862) onderskei die volgende sewe fases in die lewensiklus van die gesin:

- Pasgetroude egpare sonder kinders.
- Gesinne met voorskoolse kinders.
- Gesinne met skoolgaande kinders.
- Gesinne met adolessente.
- Lanserende gesinne (ten minste een kind het reeds die huis verlaat terwyl die ander nog in die huis is).
- Gesinne in die leë-nes.
- Gesinne na aftrede.

Die huwelik en die gesin is nie staties nie, maar beweeg deur verskillende fases met gepaardgaande veranderinge. Die huweliks- en gesinsverhouding is 'n dinamiese proses en behoort so hanteer te word. Storkey (1996:183-191) onderskei die volgende fases:

- Die nuut getroude egpaar.
- Vroeë gesinslewe.
- Vroeë middeljare.
- Laat middeljare.
- Bejaarde fase.

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

Vir die doeleindes van hierdie studie gaan daar nie op al die fases in die lewensiklus van die gesin gefokus word nie. Slegs die fase waarin die egpaar se jongste kind reeds in die sekondêre skool is, gaan bespreek word aangesien die huweliksverrykingsprogram opgestel word met die doel om die huwelike in hierdie fase te verryk. Die egpaar is dus nog nie in die fase van die leë-nes nie. Kinders het nog nie die huis verlaat nie, maar sowel die ouers as die kinders begin daarop voorberei. Zietlow & Sillars (1988:241) en White & Edwards (1990:241) maak daarvan melding dat egpare met kinders in die huis meer konflik ervaar as egpare sonder kinders of egpare wie se kinders reeds die huis verlaat het. Stienberg & Silverberg (1987:751) is van mening dat die huweliksverhouding in hierdie fase direk geraak word deur die biologiese, kognitiewe en sosiale veranderinge by die adolessente kinders. Die moeder is gewoonlik ook bekommerd oor identiteitsaspekte eie aan die middeljarige terwyl die vader dikwels onbetrokke is as gevolg van druk in sy beroep. Die middeljarige ouers is betrokke by die konflikte wat deel uitmaak van die adolessent se ontwikkeling en hierdie betrokkenheid mag tot konflik tussen hulle as huweliksmaats lei.

Tydens die literatuursoektog kom dit na vore dat hierdie egpare in die fase van die middeljarige verkeer, maar wel in die vroeë middeljarige. Belkin & Goodman (1980:350) meld die volgende:

“As the children near the end of adolescence and their need for parental supervision and guidance wanes, the family enters a new phase of development and often of change. We can call this period of family life that begins approximately when the youngest child reaches high-school age and continues until that youngest child leaves the home to get married or to live on his or her own the middle years of family life.”

Steinberg & Silverberg (1987:752) en Preto (1999:280) meen dat die fase waar daar adolessente in die huis is, gekenmerk word daardeur dat die ouers die middeljarige nader en dat hulle op prominente middeljarige vraagstukke soos die herevaluering van die huwelik en die beroep fokus. Anderson (1990:47) beklemtoon dat die fase waar daar adolessente in die huis is en die ouers gereed moet maak om die kind/ers te lanseer na die volwasse wêreld besonder spanningsvol is. Huweliksbevrediging is laer en stres is hoog. (Vgl. ook Lindahl, Malik & Bradbury, 1997:219.) Indien die spanning gekanaliseer kan word, kan die egpaar egter weer perspektief verkry. Die beperkinge van die fase terwyl die kinders jonk was en voltydse versorging benodig het, is verby en die ouers kan meer op eie ontwikkeling en groei begin fokus.

Die huwelik in die middeljarige is onafwendbaar aan die lewensiklus van die gesin verbind. Die middeljarige persoon verteenwoordig die middelste generasie van drie generasies. Die ander twee generasies is dié van die bejaarde ouers en die kinders. Volgens McCullough &

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

Rutenberg (1989:299-300) en McGoldrick (1999:113) word die fase van die middeljarige geëvalueer in terme van hierdie drie generasies. Die mate van sukses waarmee die ouers outonomie, verantwoordelikheid en verbintenis met hulle eie ouers hanteer het, gaan bepaal hoe hulle die lansering van hulle kinders gaan hanteer. Die lewensiklus-perspektief trek die belewenis van die gesinslede ten opsigte van 'n probleem deur na die voorafgaande generasies of geslagte, maar ook na die daaropvolgende geslagte. Wanneer 'n individu homself as deel van 'n groter geheel sien, word 'n probleem nie so intens beleef nie. Die invloed van die groter familie word in ag geneem in die evaluering van die vorming van gedrag.

'n Verdere aspek wat in hierdie fase in ag geneem moet word, is die feit dat die middeljarige persoon in die middel van twee generasies staan en dat daar verantwoordelikhede na beide kante is (Stull, Bowman & Smerglia, 1994:323). Cargan (1991:386) meld dat die middeljarige egpaar die eise van adolessente kinders moet hanteer, maar ook die eise van bejaarde ouers. Die berader wat binne die perspektief van die lewensiklus van die gesin werk, neem hierdie situasie in ag. Probleme word binne gesinsverband opgelos en die positiewe invloed van die verbeterde funksionering word deurgetrek na elke individuele gesinslid. Die gesin, en daarmee saam die egpaar, word as 'n sisteem geassesseer en behandel om probleme uit die weg te ruim. Die middeljarige persoon en die middeljarige egpaar is steeds deel van groter sisteme en strukture.

2.6.2 Die aard van die middeljare

Die fase van die middeljare volg op die fases van vroeë volwassenheid en volwassenheid. (Vgl. Eshleman, 1974:565.) Die lewensverwachting van die mens word al hoër as gevolg van die vooruitgang op die gebied van die mediese wetenskap. Mense leef dus langer as voorheen en die fase van die middeljare word al langer (Sprey, 1991:233). Skrywers huldig verskillende menings oor die definiëring van die middeljare. Conway & Conway (1987:26) is van mening dat die middeljare vir die blouboordjie-werker tussen 35 en 55 jaar val, terwyl die fase vir die professionele persoon tussen 40 en 60 jaar val. Belkin & Goodman (1980:350) sien die middeljare as deel van die lewensiklus van die gesin. Die middeljare word gesien as die tydperk vandat die jongste kind hoërskoolouderdom bereik en duur totdat die jongste kind die huis verlaat. Knox (1979:491) en Hayslip & Panek (1989:44) sien die middeljare as daardie fase van introspeksie en assessering van dit wat reeds bereik is en die tyd wat oor is om te leef.

Baie individue is onbewus van die ryke moontlikhede wat die fase van die middeljare inhou. Die hoër lewensverwachting beteken dat die fase langer is as voorheen en daarom geniet dit aandag. Clinebell (1977b:2) deel die fase van die middeljare in twee dele in, naamlik

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

Middeljare I en Middeljare II. In die eerste deel is daar nog adolessente in die huis en in die tweede deel is die egpaar reeds in die leënes fase. Hierdie fase is ook die voor-aftrede fase. Die veranderinge en verliese van elke nuwe lewensfase dwing die individu om nuwe wyses te ontwikkel vir die bevrediging van behoeftes en om nuwe verhoudings te begin. By sommiges wek die nuwe fase angs en lei die veranderinge tot 'n krisis, by ander verloop die oorgang seepglad en by die laaste groep is die oorgang pynlik, maar neem nie die vorm van 'n krisis aan nie.

Hierdie fase breek aan wanneer die eerste kind die huis begin verlaat totdat aftrede aanbreek. Die taak van die ouers was juis om die kind daarop voor te berei om die huis te verlaat. Daar is verskillende take wat in hierdie fase voltooi moet word, en hou verband met die volgende:

2

- Die veranderende funksie van die huwelik.
- Die ontwikkeling van volwassene-tot-volwassene verhouding tussen kinders en hulle ouers.
- Die uitbreiding van gesinsverhoudings om skoonfamilie en kleinkinders in te sluit.
- Die geleentheid om verhoudings met bejaarde ouers te herstel.

(Vgl. McCullough & Rutenberg, 1989:285 en Janssens, 1991:16-19.)

Volgens Carter & McGoldrick (1999:2) is die take in die fase met adolessente die volgende:

- Aanpassing van die ouer-kind-verhouding om die adolessent toe te laat om in en uit die sisteem te beweeg.
- Herfokus op die middeljarige huwelik en middeljare-beroepskwessies.
- Beweeg na die gedeelde versorging van die ouer generasie.

Die egpaar in hierdie fase herevalueer die huweliksverhouding met die oog op die veranderinge wat in die gesin gaan plaasvind en met groter klem op eie individuele groei. Wanneer die individu die regte ingesteldheid het ten opsigte van oorgange na volgende lewensfasies, is die fase van die middeljare die ideale fase vir groei, positiewe emosionele gevoelens, verbeterde balans in lewensdrewes en verhoogde selfbewussyn. (Vgl. O'Connor & Wolfe, 1987:814.) Hierdie fase is dus die ideale fase met die oog op die verryking van die huwelik aangesien daar ook baie jare van saamwees oor gaan wees nadat die kinders die huis verlaat het.

2.6.3 Aanpassing in die middeljare

Die lewensfase van die middeljare word wêreldwyd gesien as 'n fase van verandering en aanpassing. 'n Tendens word uitgewys ten opsigte van die egskeidingsyfer, naamlik dat die

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

2

aantal egskeidings in die fase van die middeljare hoër is as wat verwag word. Volgens die verslag van die Sentrale Statistiekdiens van die Republiek van Suid-Afrika (No. 03-07-01 [1989]) was die egskeidingsyfer vir wittes 18 637 in 1989. Van hierdie 18 637 egskeidings by die wittes was 3 973 vir huwelike van vyftien jaar en langer. Die persentasie egskeidings in die fase van die middeljare is 21,3% van die totale aantal egskeidings.

Volgens die verslag van die Sentrale Statistiekdiens van die Republiek van Suid-Afrika (No. 03-07-01 [1992]) was die egskeidingsyfer vir wittes in die jaar 1992, 21 006. Vanaf 1989 tot 1992 was daar dus 2 369 meer egskeidings. Van hierdie 21 006 egskeidings was 4 664 egskeidings in die fase van die middeljare. Die persentasie egskeidings ten opsigte van middeljarige egpare in die jaar 1992 was 22,2%.

Die egskeidingsyfer vir Kleurlinge in die jaar 1989 was 4 729. Hiervan was 1 032 ten opsigte van middeljarige huwelike. Die persentasie egskeidings was dus 21,8%. Die egskeidingsyfer vir Kleurlinge in die jaar 1992 was 5 408. Eenduisend tweehonderd en sestien (1 216) egskeidings was ten opsigte van middeljarige huwelike en is 22,4% van die totale aantal egskeidings.

Die egskeidingsyfer vir Asiërs in die jaar 1989 was 1 282. Hiervan was 281 ten opsigte van middeljarige huwelike. Die persentasie egskeidings was dus 21,9%. Die egskeidingsyfer vir Asiërs in die jaar 1992 was 1 850. Vierhonderd en veertien (414) egskeidings was ten opsigte van middeljarige huwelike. Dit is 22,4% van die totale aantal egskeidings.

Volgens die nuutste egskeidingstatistiek, naamlik vir die jare 1997 en 1998, is die aantal egskeidings vir 'n huweliksduur van 15 tot 29 jaar onder wittes 22,6% van die totale aantal egskeidings vir 1997. In 1998 was die persentasie egskeidings vir dieselfde kategorie van huweliksduur 22,9%. Wanneer die statistiek vir die fase waarop daar in hierdie navorsingstudie gefokus word, naamlik egpare wat 15 tot 24 jaar getroud is, bereken word, is die egskeidingsyfer vir die kategorie in 1997 17,9% en in 1998 18,5% van die totale aantal egskeidings. (Vgl. *Statistics South Africa, 2000.*)

Dit blyk dus duidelik dat ongeveer een kwart van alle egskeidings per jaar ten opsigte van die middeljarige huwelik plaasvind, terwyl ongeveer 'n vyfde van die egskeidings in die kategorie 15 tot 24 jaar plaasvind. Hierdie tendens is van toepassing op al drie die genoemde bevolkingsgroepe. Die nuutste egskeidingstatistiek dui verder daarop dat 21,3% van die egskeidings by Swart egpare in die kategorie 15 tot 24 jaar in 1997 aangeteken is, terwyl 21,9% vir dieselfde kategorie van huweliksduur in 1998 aangeteken is. Benokraitis (1996:460) meld dat die egskeidingsyfer hoog is in huwelike waar die kinders ouer as dertien jaar is. Probleme met adolessente mag huwelike wat alreeds nie goed funksioneer nie onder verdere druk plaas en die huwelik kan dan misluk.

Die mees algemene veranderinge ten opsigte van die fase van die middeljare is die volgende:

- Die verhoging in lewensverwagting in die totale samelewing.
- Die vermindering in grootte van die kerngesin.
- Die verhoging in die aantal vrouens in die beroepswêreld.
- Die verhoging in die egskedingsyfer.

Alhoewel geen veralgemening gemaak kan word nie, blyk die middeljare as lewensfase tog soms problematies te wees. Die term '*middeljarekrisis*' word dikwels gebruik om hierdie fase van aanpassing by veranderinge te beskryf. Gitterman (1986:62) beklemtoon die feit dat ouers wat met die leënes gekonfronteer word, verlies van status ervaar en moontlik ook depressie mag ontwikkel. Die vrou weet dat sy haar menopause gaan ervaar wat die einde van haar vrugbare jare aandui en buiten vir die fisiese simptome, soos onder andere warm gloede en hormoonversteurings, is daar ook psigiese en emosionele gevolge. Die kinders begin die huis verlaat op presies die tydstip dat die vrou hierdie veranderinge ervaar. Hierdie gebeure vra 'n aanpassing by sowel veranderende omstandighede as by 'n veranderende en verouderende liggaam. Dennerstein (1994:157) en McQuaide (1998:22) is van mening dat die geestelike gesondheid ('*well-being*') van die middeljarige vrou saamhang met faktore soos die huwelik, fisiese oefening en beter gesondheid. Waar daar swak gesondheid, spanning en bekommernisse is, is daar sprake van depressie, negatiewe houdings en sogenaamde krisisse.

Vir die man is daar nie definitiewe fisieke veranderinge nie, maar ook hy word gekonfronteer deur 'n liggaam wat verouder en hy verloor van sy vroeëre energie en krag. Hierdie ouerwordende liggaam dwing hom tot introspeksie en hy begin wonder oor die tyd wat oor is om alles te bereik waarvoor hy gedroom het. (Vgl. Rosen, 1999:135-136.) Dit kan soms lei tot 'n identiteitskrisis met gepaardgaande probleme, byvoorbeeld die verandering van beroep en 'n buite-egtelike verhouding met 'n veel jonger vrou om te bewys dat hy nog steeds aantreklik is.

Wanneer die middeljarige egpaar voorheen slegs vir en rondom die kinders funksioneer het, gaan die fase van die middeljare leeg en doelloos wees. Die fase van die middeljarige huwelik het sedert die begin van die eeu dramaties langer geword as gevolg van hoër lewensverwagting. Die fase het meer voordele as nadele en moet nie slegs in terme van die leënes evalueer word nie. Verskillende navorsingsprojekte ten opsigte van die welstand van middeljarige persone gee verskillende resultate. Een van die gevolgtrekkings is dat die fase 'n leënes fase is. 'n Volgende gevolgtrekking is dat die egpaar meer vryheid en meer tyd vir mekaar en hulleself het. Die derde gevolgtrekking is dat daar klein variasies in die huweliksbevrediging voorkom. Daar is geen algemene gevolgtrekking ten opsigte van

huweliksbevrediging in die middeljare nie. (Vgl. Prinsloo, 1994:84.) Die wyse waarop vroeëre fases van die huwelik hanteer is en die sukses waarmee die egpaar by vorige lewensfases aangepas het, gaan die aard van aanpassing in die nuwe lewensfase bepaal. (Vgl. ook Janssens, 1991:22.)

Clinebell (1977b:6-8) onderskei die volgende drie aspekte as die sleutels tot kreatiwiteit in die middeljare, naamlik:

- **Groei** – Hier word die voortdurende groei en benutting van potensiaal onderskei. Die individu gebruik die sterk punte en unieke geleenthede van elke nuwe lewensfase. So 'n huwelik is die een waar huweliksmaats individueel groei, maar mekaar ook help en aanmoedig om te groei.
- **Intensionaliteit** – Intensionaliteit behels die keuse van doelstellings vir die self, vir die huwelik en die keuse om saam daaraan te werk. Die individue neem besit van die moontlikheid en die mag om te werk na 'n beter toekoms. Die individu word die loods van en nie die gevangene van die onafwendbare veranderinge van die fase van die middeljare nie. Intensionaliteit is die aktiewe reaksie op beide die tragiese en die vreugdevolle aspekte van die lewe en verhinder 'n doellose lewe.
- **Ontwikkeling** – Ontwikkeling impliseer selfvervulling deur selfbelegging. Sin in die eie lewe word gevind deur in die lewens van ander te belê. Ontwikkeling geskied deur vir die toekoms om te gee deur 'n belegging in mense en daardeur die aarde 'n beter plek te maak.

Die wyse waarop middeljariges probeer weglug van gevoelens van onvervuldheid, is die oormatige gebruik van alkohol, verslawing aan medikasie en desperate laaste seksuele of buite-egtelike verhoudings. Groei, intensionaliteit en ontwikkeling is drie wyses waarop hierdie verkeerde hantering van veranderinge voorkom kan word.

Navorsing het aangedui dat weinig middeljarige individue 'n krisis in hulle middeljare ervaar (Saxton, 1990:267). Verryking is egter 'n goeie strategie in hierdie lewensfase. Middeljarige egpare is in kontak met baie mense en meer as een generasie. Verrykingsprogramme sal dus 'n verreikende invloed hê waardeur meer mense gelei kan word tot die ontdekking van potensiaal en sterk punte.

2.6.4 Die veranderde funksie van die huwelik

Die huweliksverbintenis word weer prominent in hierdie fase sonder die kinders. Die behoefte om weer te fokus, te hersien en verskillende reëlins ten opsigte van funksionering te tref, word beklemtoon. Die egpare wie se lewe meer rondom die funksionering van die kinders gedraai het en minder rondom hulle huwelik, gaan 'n groter aanpassing benodig. Scanzoni &

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

Scanzoni (1988:535) meld dat die vrou vir wie die lewe rondom haar kinders gesentreer het en wat geen eie belangstellings en ontwikkeling ervaar het nie, die huisverlating van die kinders traumaties gaan beleef. Indien die vrou haarself egter deur die jare besig gehou het met selfontwikkeling en 'n beroep het waar sy kan groei en ontwikkel, is die aanpassing nie so groot wanneer die kinders meer onafhanklik begin raak nie (Moen, 1991:137). Wanneer die vrou meer selfhandhawend en onafhanklik raak, kan die man daardeur bedreig begin voel, veral wanneer hy meer tuis is en meer op die aspekte rondom die huishouding wil begin fokus wanneer hy ouer word. Tog meen Booth, *et al.*, 1986:439 en Heideman, Suhomlinova & O'Rand (1998:22) dat egpare wat baie in hulle huweliksverhouding belê het, nie sommer die huweliksverhouding negatief sal evalueer in die fase van die middeljare nie. Hierdie belegging sluit emosionele, sosiale en materiële aspekte in. Die belegging was dan te veel om te verloor en huweliksmaats bou op die winste daarvan.

Veral die vrou wat al haar aandag aan haar kinders spandeer het, gaan probleme ervaar ten opsigte van die veranderinge wat die nuwe lewensfase meebring. Die vrou wat haar individualiteit uitgebou het, gaan die oorgang makliker hanteer. (Vgl. McQuaide, 1998:29.) Beroepsbeoefening lei ook tot meer ryphed vir die vrou en uiteindelik ook tot selfverwesening. Beide die man en die vrou maak 'n voorraadopname van hulleself en hulle huwelik en neem besluite aan die hand daarvan. Daar kan egter geen veralgemening rondom die aard van ryphed en/of die ervaring van 'n middeljarekrisis gemaak word nie.

2.6.5 Bejaarde ouers

Bejaarde ouers vereis dikwels tyd, emosionele energie en finansiële bystand op presies dieselfde tydstip wanneer die middeljariges self baie verantwoordelikhede het en baie betrokke is by hulle volwasse kinders. (Vgl. Scanzoni & Scanzoni, 1988:543.) Eise vir aandag en kameraadskap kan problematies raak. Tradisioneel voorsien dogters in die bejaarde ouer se direkte behoeftes soos byvoorbeeld fisiese versorging terwyl die seuns 'n meer substansiële rol in besluitneming en finansiële bystand speel. (Vgl. Marks, 1998:953 en Poole, 1999:54.) Die rolle van die middeljarige dogter wat na die bejaarde ouer asook na die kinders wat besig is om volwasse te word, omsien, kan tot spanning lei (Allen & Walker, 1992:288-289). Stull, *et al.* (1994:324) meen egter dat dit soms vir die middeljarige dogter makliker is om na die bejaarde ouer om te sien wanneer daar nog kinders in die huis is, omdat die kinders met sekere van die take kan help. Daar word egter ook van skoondogters verwag om na bejaarde skoonouers om te sien wanneer daar nie 'n eie dogter is om die verantwoordelikheid te neem nie.

Wanneer 'n bejaarde ouer sieker raak, moet die middeljarige kinders begin aanvaar dat die dood 'n realiteit is en dat die ouer nie vir altyd sal bly leef nie. Vrese dat die situasie sal

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

vererger, dat daar 'n gebrek sal wees aan die regte woorde om te gebruik of dat hoop van die ouer weggeneem sal word, is sommige van die wyses waarop die middeljarige kan reageer in 'n poging om die situasie te hanteer. Daar word dikwels gevrees dat die situasie onhanteerbaar sal raak wanneer gevoelens na die oppervlak gebring word. Hierdie aspekte het 'n invloed op die huweliksverhouding. (Vgl Prinsloo, 1994:131.) Die emosionele impak van 'n siek en/of sterwende ouer is groot. Die bejaarde ouer mag self ook skuldig voel omdat hy/sy afhanklik is en die tyd van die middeljarige kinders in beslag neem. Die middeljarige individu moet gelei word tot 'n beter insig in sy of haar rol, om 'n beter houvas op die situasie te verkry en om persoonlike kontak en openlike kommunikasie met die lede van die uitgebreide gesin aan te moedig. Die bejaarde ouer het nie altyd nodig om by te wees wanneer 'n onopgeloste konflik aangespreek moet word nie. Indien nodig, kan die berader en die betrokke middeljarige individu die probleem in die spreekkamer probeer oplos. Die dood van 'n bejaarde ouer dwing dikwels die 'afhanklike' middeljarige kind tot outonome funksionering - selfs op hierdie stadium van die lewe. (Vgl. Pratt, Walker & Wood, 1992:281.) Die betrokke voel meteens verantwoordelik vir sy eie lewe en ervaar 'n groter vryheid.

Die versorging en die dood van bejaarde ouers bring spanning mee (Poole, 1999:55). Die dood van 'n ouer laat die middeljarige persoon anders na die lewe kyk en daar is 'n groter bewustheid van die waarde van die tyd wat oor is (McCullough & Rutenberg, 1989:299 en Pratt, Walker & Wood, 1992:278). Wanneer die huweliksverhouding goed is, kan die verwerking makliker plaasvind.

2.6.6 Die middeljarige vrou en beroepsbeoefening

Die stereotipe beeld van 'n depressiewe, onvergenoegde middeljarige vrou is volgens Scanzoni & Scanzoni (1988:535) en McQuaide (1998:29) glad nie waar nie. Beroepsbeoefening en die geleentheid om eie behoeftes te bevredig, het meer vervulde en energieke vrouens tot gevolg. Middeljarige vrouens met of sonder kinders openbaar meer gevoelens van plesier en verwesenliking in hulle lewens wanneer hulle 'n beroep beoefen en skryf dit toe aan verhoogde selfbeeld en 'n gevoel van kontrole oor hulle eie lewens (O'Connor & Wolfe, 1987:813 en Davidson & Moore, 1992:428). Middeljarige vrouens gebruik hulle nuwe vryheid om selfverwesenliking te vind in eksterne aktiwiteite soos beroepsbeoefening. Daar is 'n bewustheid van die tyd wat verby is en die tyd wat oor is om ideale te bereik en behoeftes te bevredig (Laswell & Laswell, 1991:479). Toewyding aan 'n beroep is een van die wyses waarop die vrou in haar middeljare die sogenaamde middeljarekrisis afweer.

Werksbevrediging en geluk word as van die belangrikste positiewe invloede van 'n loopbaan beskryf. Davidson & Moore (1992:428) meld dat moeders met 'n loopbaan die loopbaan as 'n alternatiewe bron van sosiale en psigologiese versterking beskou. Dit dien as afwisseling vir

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

die stereotipe rolle van moeder en huishoudster. Volgens Moen (1991:135) en Dennerstein (1993), dui navorsing verder aan dat vrouens wat gelukkig is in hulle loopbane ook gelukkiger is in hulle huwelike. Die selfbeeld van vrouens met loopbane is beter as diegene daarsonder.

2.6.7 Huweliksbevrediging in die middeljare

Huweliksbevrediging in die middeljare hang af van die winste wat die huweliksmaats onderskeidelik verwag het en ook voel dat hulle verdien het en die mate waarin hierdie winste wel gerealiseer het (Scanzoni & Scanzoni, 1988:534). Huweliksbevrediging is hoog direk na die huweliksluiting, neem af terwyl die ouers met die opvoedingsproses besig is, neem weer toe wanneer die kinders jong volwassenes word en die gesinne oorbeweeg na die middeljare. (Vgl. Laurence, 1982:31; Jürgensen & Kliz, 1992:385 en Benokraitis, 1996:460.) Heidemann, *et al.* (1998:22) meld dat navorsing daarop dui daar 'n hoë risiko vir huweliksontevredenheid en egskeding bestaan terwyl daar adolessente in die huis is. Huweliksbevrediging in die middeljare, wanneer die kinders reeds die huis verlaat het, word geassosieer met faktore soos kinders wat steeds naby woon en finansiële sekuriteit. Middeljarige egpare moet onderhandel ten opsigte van rolaanpassings wat deur die fase van die middeljare genoodsaak word (Zietlow & Sillars, 1988:243). Op hierdie wyse word konflik verhoed. Aspekte wat wel tot konflik lei, is buite-egtelike verhoudings en verhoudingsprobleme met skoonfamilie. Wanneer die een huweliksmaat die vertroueling van die ander een is en iemand anders nie die rol vervul nie, is die huweliksbevrediging hoog (Davidson & Moore, 1992:520). Om die verveling te voorkom, moet egpare in die middeljare tyd aan mekaar afstaan, frekwensie van sosiale interaksie en seksuele verkeer verhoog en tyd en energie aan die huweliksverhouding en seksuele aktiwiteit afstaan.

Ondersteuning aan die langtermynhuweliksverhouding vanaf familie en vriende het volgens die navorsing van Bryant & Conger (1999:448) tot verhoogde sukses in die huwelik gelei. Uitgebreide steunstelsels is dus noodsaaklik wanneer die huweliksmaats die fase van die middeljare betree. Egpare het meer tyd vir mekaar wanneer die kinders meer onafhanklik raak en die huis begin verlaat en indien hulle die tyd reg aanwend, neem geluk en huweliksbevrediging toe. Verantwoordelikhede word ook meer gelyk verdeel (Laswell & Laswell, 1991:476-477). Die behoefte aan selfverwesening en om die dinge te doen waarvoor daar nie voorheen tyd was nie, neem toe en indien die huweliksmaats nie goed daarvoor kommunikeer nie, mag dit tot konflik lei.

2.6.8 Tegnieke vir verryking van die huwelik in die middeljare

2.6.8.1 Huweliksondersoek

Die egpaar kan nie met verryking begin as hulle nie weet presies waar hulle met mekaar en in

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

hulle huwelik staan nie. Ontwikkelings, sterk punte, probleme en beperkinge word ondersoek. Die egpaar kies saam wat hulle wil verander en hoe hulle huwelik oor een jaar daar moet uitsien.

2.6.8.2 Hersien van kontrak

Ongeskrewe kontrakte ontwikkel oor die verloop van 'n huwelik en as die kontrakte nie dieselfde deur beide huweliksmaats ervaar word nie, kan die situasie tot konflik lei. 'n Skriftelike hersiening van die huwelikskontrak in die middeljare is waardevol.

2.6.9 Strategieë om die beste van die middeljare te maak

Die volgende strategieë dra daartoe by dat die huwelik van die middeljarige verbeter word:

- **Strategie 1** – Identifiseer die ware wins en die nuwe moontlikhede van die middeljare. Hierdie aksie wek hoop en motivering vir voortdurende groei. Die positiewe aspekte van die self, die huweliksmaat en die huwelik word neergeskryf en bespreek. Hierna volg die lys van die verliese en die probleme soos in die nuwe lewensfase ervaar word.
- **Strategie 2** – Gebruik die winste doelbewus deur die aspekte te kies wat 'n beter toekoms vir die self en die huwelik sal bou. 'n Lys van aspekte waaraan die individu graag wil aandag gee, word opgestel. Twee doelstellings word aan die hand daarvan opgestel. Hierna volg 'n skriftelike, bereikbare plan om die doelstellings te bereik. Nadat die egpaar die doelstellings bespreek het, word 'n gesamentlike plan vir die huwelik opgestel.
- **Strategie 3** – Maak vriende met en verryk die *'inner companion'* (innerlike self). Hierdie strategie behels dat die individu beter vriende met homself sal word. Elke huweliksmaat moet in kontak met die self wees om die huwelik te laat slaag. Selfverryking is dus belangrik.
- **Strategie 4** – Hersien waardes en prioriteite. Die middeljare konfronteer die individu met die behoefte om waardes en prioriteite te hersien en te herstel indien nodig. 'n Belegging van die meeste wat die individu het in die tyd wat tot sy beskikking is, is nodig. 'n Gesamentlike klarifikasie deur die egpaar is ook noodsaaklik.
- **Strategie 5** – Versterk en verryk die netwerk van verhoudings. 'n Uitgebreide netwerk van verhoudings bied steunstelsels in tye van krisis.
- **Strategie 6** – Herdink die beroepslewe en die gewone lewe en doen wat nodig is om beide meer uitdagend en vervullend te maak. 'n Verandering van beroep in die middeljare is al meer aan die orde van die dag. Middeljarige vrouens studeer en werk

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

nadat die kinders onafhanklik geraak het en die huis verlaat. Dubbelloopbaanhuwelike bring spanning teweeg, maar ook meer bevrediging en nuwe uitdagings vir groei en ontwikkeling.

- **Strategie 7** – Ontdek en wy die self aan 'n saak wat opwindend is. Hier word die vind van 'n nuwe uitdaging geïmpliseer. Wanneer daaraan gewerk word met entoesiasme en veral deur albei huweliksmaats, bied hierdie situasie nuwe lewensvreugde.

- **Strategie 8** – Laat vaar energie-vermorsende woede, skuld en smart. Wanneer die middeljare aanbreek, is foute, teleurstellings, mislukkings en verlore geleenthede aan die orde van die dag. Depressie is die resultaat hiervan. Dit is egter 'n onnodige vermorsing van energie. Wanneer die individu daarvan ontslae kan raak, word kreatiwiteit ontsluit. Die verlede kan nie verander word nie, maar die toekoms wel. Wanneer die negatiewe gevoelens vrygelaat word, kan gevoelens van liefde en omgee weer vrylik vloei.

- **Strategie 9** – Leef waarlik in die hede. Die egpaar kyk na huidige behoeftes en stel nie langer uit om die behoeftes te probeer bevredig nie. Hulle beplan hoe om so sinvol as moontlik te leef en nie langer drome en ideale uit te stel nie.

- **Strategie 10** – Vermeerder die variasie en frekwensie van spel, insluitende seksuele spel. Dit is noodsaaklik om te beplan vir tye van ontspanning en plesier. Volgens die Transaksionele Analise moet die 'kind' in die individu na vore kom. Daar moet saam met die huweliksmaat beplan word oor die geleenthede vir hierdie spel.

- **Strategie 11** – Sien minusse as potensiële plusse. Alle lewens het traumas en krisisse. Die egpaar moet saam kommunikeer oor die positiewe wat uit een so 'n gebeure gehaal kan word. Pyn laat 'n mens met meer empatie na ander uitreik.

- **Strategie 12** – Pas die liggaam op met sorg en respek. Die fase van die middeljare het spanning en uitputting is algemeen. Hierdie aspekte kan egter daartoe lei dat die volle waarde van die lewensfase nie waardeer word nie. Regte eetgewoontes, genoeg rus en gereelde oefening dra by tot 'n gesonde liggaam. Die selfbeeld, die seksuele lewe en die geestelike welsyn verbeter. (Vgl. Clinebell, 1977b:10-20.)

Huweliksverryking in die fase van die middeljare is 'n belegging vir al die jare wat nog vir die egpaar saam oorbly. In die samestelling van groepe vir huweliksverryking is dit goed om egpare uit verskillende ouderdomsgroepe in een groep te hê, maar dit word aanbeveel dat mense uit dieselfde ouderdomsgroepe in subgroepe geleentheid kry om met mekaar te deel. Egpare word deur middel van persoonlike uitnodigings genader. Effektiewe publiseit om die waarde van huweliksverryking aan te dui en 'n beklemtoning dat alleen 'goeie' huwelike daarby kan baat, is noodsaaklik (Prinsloo, 1994:137). Egpare met ernstige probleme moet

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

eers gaan vir huweliksberaad voordat hulle by huweliksverryking kan baat. Egpere wat reeds die waarde van verryking beleef het en wat geleer het om hulle trauma en pyn met hulle sterkpunte te hanteer, kan met groot vrug aangewend word om ander egpare te help.

Hierdie fase is die fase vir konsolidering, vir funksionering na aanleiding van ervaring en rypheid en van finansiële sekuriteit. Voorbereiding vir die suksesvolle lansering van die kinders en oriëntering vir die ontwikkeling van die self bied nuwe uitdagings. Die huweliksverhouding kan verryk word en sowel die verhoudings met kinders wat besig is om volwasse te word, as die verhouding met bejaarde ouers kan daarby baat. Navorsing dui volgens McCullough & Rutenberg (1989:307) aan dat daar probleme ten opsigte van aanpassing kan voorkom indien daar ook reeds probleme in die vorige lewensfases voorgekom het.

2.6.10 Voorbereiding op die fase van die middeljare

Die fase van die middeljare geniet maar eers in die laaste paar jaar wêreldwyd aandag. Die hoër lewensverwagting van die mens met 'n langer middeljare-fase as die direkte gevolg daarvan, noodsaak navorsers in verskeie wetenskaplike velde om in meer detail daarna te kyk. Mense is nie goed genoeg voorberei op hierdie fase nie en wanneer die veranderinge begin intree, lei die fase dikwels tot probleme as gevolg van onkunde. Abraham & Perz (1993) (Australië) toon aan dat vroue verkeerde persepsies het van wat hulle in die fase van die middeljare kan verwag. Die algemene gevoel is dat geneeshere glad nie die emosionele betekenis van die aanbreek van die menopouse verstaan nie. Selfhelpgroepe, literatuur en kontak met mense in dieselfde ouderdomsfase het veel beter voorbereiding tot gevolg gehad. Die ideaal is dat vroue en mans in hierdie lewensfase by voorbereidingsgroepe sal inskakel en/of literatuur oor die fase sal bestudeer. (Vgl. Prinsloo, 1994:132.) Die onbekende hou vrees in en wek onnodige angs en spanning. Indien daar meer literatuur en hulp in die vorm van ondersteuningsgroepe beskikbaar is, sal die sogenaamde middeljare krisis verminder.

2.7 DIE DUBBELINKOMSTEHUWELIK EN DIE DUBBELLOOPBAANHUWELIK

2.7.1 Definiëring

Een van die kenmerke van die huwelik in die huidige samelewing is dat beide die man en die vrou in die arbeidsmark is. Die ekonomiese omstandighede is van so 'n aard dat 'n groot persentasie vrouens geen keuse het as om ook te werk vir 'n inkomste nie (Rexroat & Shehan, 1987:737 en Moen, 1991:147). Voorheen is die status van die vrou deur haar man se posisie bepaal, maar die situasie verander. (Vgl. Scanzoni & Scanzoni, 1988:343-344.) Die sosiale prestasie van beide huweliksmaats saam bepaal die status van 'n gesin. Die onderskeid word getref tussen 'n dubbelloopbaanegpaar (*'dual career'*) waar die huweliksmaats albei 'n

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

volwaardige beroep beoefen nadat hulle naskoolse opleiding gehad het en die dubbelinkomste-egpaar (*'dual-income, two-earner or dual-worker couples'*) waar albei huweliksmaats 'n inkomste verdien, maar nie noodwendig opgelei is vir die werk wat hulle verrig nie. (Vgl. Benokraitis, 1996:395.) In laasgenoemde geval mag dit gebeur dat die man met die laer status bedreig kan voel deur sy vrou se werk en inkomste. (Vgl. ook Booth, *et al.*, 1986:425 en Hill, 1991:86.) Hy mag voel dat sy vrou sy posisie as hoof-broodwinner bedreig. Die man mag ervaar dat hy 'n mislukking is in die sin dat hy nie daartoe in staat was om self vir sy vrou en gesin te sorg nie en dat sy vrou om daardie rede buitenshuise beroepsarbeid moet gaan verrig.

In albei gevalle word soortgelyke konflikte ervaar, al vra die arbeid nie dieselfde soort toewyding en emosionele druk nie. (Vgl. Thompson, 1997:281 en Young & Long, 1998:283.) Verwagtinge en rolvervulling word moeiliker wanneer daar beplan moet word om alle verantwoordelikhede in 'n dag ingepas te kry en nog steeds geleentheid vir intimiteit te skep.

2.7.2 Die aard van die dubbelloopbaanhuwelik

Die dubbelloopbaanhuwelik word bespreek omdat hierdie soort huwelik al meer een van die kenmerke van die huwelik van 15 – 24 jaar uitmaak. Wanneer die kinders onafhanklik begin raak, keer vrouens terug na die beroepswêreld of begin weer studeer. Dubbelloopbaanhuwelike behoort spesifieke aandag in huweliksverryking te geniet, omdat daar eiesoortige eise, verantwoordelikhede en spanning daarmee saamgaan. Werk/huis konflik is 'n dominante stres-veroorsakende faktor in dubbelloopbaanhuwelike. Interindividuele- (man/vrou) en interrol (werk/huis) konflikte in hierdie huwelike beïnvloed gesins- en huweliksverhoudings en uiteindelik ook werkverrigting (Kushnir, Malkinson & Kasan, 1996:147). 'n Toenemende getal vrouens studeer en het hoë-vlak-beroepe en die gevolg daarvan is 'n toename in dubbelloopbaanhuwelike.

Daar is voordele verbonde aan 'n huwelik waar beide die man en die vrou 'n eie selfstandige beroep volg, maar daar gaan ook 'n ander stel probleme en aanpassings daarmee gepaard. Die dubbelloopbaanhuwelik word deur Fishkin & Fishkin (1985:103) gedefinieer as een waarin albei huweliksmaats in 'n veeleisende professie betrokke is. In 'n dubbel-inkomstehuwelik is die spanning en verwagtinge nie heeltemal so hoog nie omdat die huweliksmaats se verantwoordelikhede beperk is tot veertig uur per week.

Dubbelloopbaanhuwelike het oor die afgelope aantal jare dramaties toegeneem. Met hierdie term word bedoel dat beide die man en die vrou 'n beroep het wat 'n groot mate van toewyding vra, deurentyd ontwikkel en ten minste 'n BA-graad impliseer. Al meer vrouens tree tot professionele beroepe toe en tree dan gewoonlik ook in die huwelik met 'n man in 'n professionele beroep. Davidson & Moore (1992: 423) definieer die dubbelloopbaanhuwelik as

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

'n variasie op die kerngesin waar beide man en vrou 'n ononderbroke lewenslange loopbaan volg terwyl hulle 'n gesinslewensiklus ontwikkel wat dikwels ook kinders insluit. 'n Loopbaan word gedefinieer as 'n beroep of posisie wat spesiale opleiding en onderrig vereis. Die invloed van dubbele beroepe op die huwelik, op die huishoudelike lewe en op die man en die vrou se onderskeie beroepe sal verder ondersoek word aangesien die egskeidingsyfer ook in hierdie geval hoog is. Om programme vir verryking van hierdie huwelike te ontwikkel, is dit egter nodig om te verstaan hoe so 'n huwelik funksioneer.

2.7.3 Beroep en die huwelik

Twee van die belangrikste prioriteite in die hedendaagse mens se lewe is werk en die huwelik. Albei vra egter harde werk en toewyding en daarom is dit belangrik om die rol van werk en die invloed daarvan op die huwelik te bespreek. Daar word 'n onderskeid getref tussen dubbelloopbaanhuwelike en huwelike waar die man en die vrou albei werk (*'two-job marriages'*) (Storkey, 1996:168-169). Davidson & Moore (1992:423) gebruik die term *'dual-earner marriage'* om die egpare te beskryf waar albei huweliksmaats in die arbeidsmark betrokke is. In albei gevalle is daar egter spanning teenwoordig, is die huweliksmaats moeg en moet hulle voortdurend onderhandel oor die take en verantwoordelikhede. Volgens Young & Long (1998:284) veroorsaak ekonomiese druk en 'n materiële ingesteldheid dat prioriteite nie reg is nie en die invloed daarvan op die huwelik is dikwels vernietigend.

Een van die grootste voordele van 'n dubbelloopbaanhuwelik is dat die huwelik baat vind by die selfverwesenliking wat albei huweliksmaats deur middel van hulle loopbane ervaar. Vrouens wat trots is op hulle werk en bevrediging daaruit verkry, het 'n hoër huweliksbevrediging. (Vgl. Scanzoni & Scanzoni, 1988: 352 en Young & Long, 1998:290.) Stack & Eshleman (1998:528) meen dat die twee inkomstes van die huweliksmaats 'n hoër lewenstandaard beteken en dat dit tot beter geestesgesondheid en algemene geluk kan lei. Wanneer die vrou egter nie intrinsieke bevrediging vanuit haar werk verkry nie, is haar huweliksbevrediging ook minder. (Vgl. Wilkie, *et al.*, 1998: 578.) Die twee loopbane het ook gekombineerde stimulasie as resultaat. Balans en gelykheid is nog twee voordele wat vanuit navorsing na vore gekom het (Silberstein, 1992:143). Hierdie aspek hang egter saam met nie-tradisionele rolverwagtinge.

Daar is egter ook nadele verbonde aan hierdie huwelike. Die persepsie dat daar te veel is om te doen en te min tyd om daarby uit te kom, is algemeen. Hoe meer tyd 'n dubbelloopbaanegpaar saam spandeer, hoe sterker is die moontlikheid dat die huwelik as bevredigend beskou sal word (Davidson & Moore, 1992:447). Gesinstyd en tyd vir die huwelik ly egter dikwels onder die eise van 'n loopbaan. Wanneer een of albei van die huweliksmaats met hulle loopbaan 'getroud' is, is die nadelige invloed op die huweliksverhouding soveel

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

groter. Die huwelik ly dikwels nog meer as gevolg van die gebrek aan tyd as die kinders. Intimiteit in die huwelik ly dus die meeste. Die vrou is dan ook dikwels die een wat die meeste bekommerd is oor die gebrek aan tyd en die invloed daarvan op die intieme verhouding.

Die dubbelloopbaanhuwelik het ook 'n invloed op die seksuele verhouding. Die gebrek aan tyd vir ontspanning en uitputting kan 'n nadelige invloed op die seksuele verhouding en op romanse hê (Saxton, 1990:254). Moegheid, uitputting, depressie, emosionele onttrekking, angs en hiperaktiwiteit is van die aspekte wat die seksuele verhouding nadelig beïnvloed. Kroniese stres soos deur 'n veeleisende loopbaan veroorsaak, het 'n invloed op beskikbare energie. Die man sien seksuele verkeer as 'n uitlaatklep vir opgehoopte spanning terwyl die vrou, saam met haar huishoudelike pligte, nie energie oorhet vir seksuele verkeer nie. Spanning oor die frekwensie van seksuele verkeer het duidelik na vore gekom in die navorsing van Silberstein (1992:151). Die teenwoordigheid van kinders dra dan ook by tot 'n afname in die frekwensie. 'n Verdere probleem wat na vore kan kom, is buite-egtelike verhoudings wat in die werksituasie ontstaan. Huweliksmaats spandeer soms meer tyd saam met hulle kollegas as tuis. Spanning en jaloesie hieroor kan 'n verhouding negatief beïnvloed. Die risiko vir buite-egtelike verhoudings word verminder wanneer die huweliksmaats dieselfde beroep het en saam werk.

2.7.4 Die beroep en die gesinsisteam

Die wedersydse invloed van beroep en gesin benodig verdere toeligting. Wanneer die dubbelloopbaanegpaar eers kinders het, verhoog die daaglikse eise en verantwoordelikhede en kan dit nie uitgestel word nie. (Vgl. Kushnir, *et al.* 1996:151.) Kinders beïnvloed ook die vrou se keuse van werk. Verminderde werksure en/of werkslading word dikwels onderhandel. Vrouens het soms ambivalente gevoelens ten opsigte van ure tuis en ure by die werk. Dit kan wees dat die vrou graag meer ure tuis wil deurbring, maar daartoe verhinder word deur haar werksverpligtinge. Die teenoorgestelde is ook waar, naamlik dat die vrou meer tyd by haar werk sal wil deurbring vir verskeie redes, maar as gevolg van die verantwoordelikhede vir kinders nie daarby kan uitkom nie. Konflik mag ontstaan as gevolg van die feit dat die vrou se werksure meer geraak word deur die verantwoordelikhede rondom die kinders as die werksure van die man (Kushnir, *et al.* 1996: 151). Die tradisionele siening dat die man primêr by sy beroep betrokke is en die vrou primêr by die gesin betrokke is, mag tot hierdie konflik aanleiding gee. Voortdurende onderhandeling en kompromieë is nodig om hierdie konfliktsituasies te verminder.

Kompetisie en vergelyking tussen huweliksmaats ten opsigte van hulle beroepe is verdere aspekte wat tot frustrasie en konflik kan lei. Die behoefte aan gelykheid word dikwels bedreig deur die feit dat die man meer tyd het om aan sy beroep te spandeer as die vrou. Wanneer

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

die vrou meer tyd aan haar beroep spandeer as die man, is die frustrasie by die man nog erger.

Die beroep en die spanning daaraan verbonde, het ook 'n invloed op die gesin. Wanneer daar 'n konfliktsituasie tuis ontstaan, mag dit die opgekropte spanning van die dag loslaat en die gesin en die huweliksmaat word dan daardeur beïnvloed. Sekere beroepe vereis ook sekere wyses van kommunikasie en struktuur. Wanneer hierdie wyses dan tuis oorgedra word, mag die situasie tot groot konflik lei (Silberstein, 1992:107). Dieselfde gebeur ook wanneer daar probleme tuis is wat na die werk oorgedra word. 'n Gebrek aan konsentrasie is een van die simptome wat by die werk presenteer as gevolg van spanning tuis. Die ideaal is dat die huweliksmaats poog om die probleme van die werk en die probleme van die huis nie te laat inmeng nie.

Die gebrek aan tyd laat die egpaar in 'n dubbelloopbaanhuwelik dikwels voel dat hulle lewe te gestruktureerd is en dat hulle vasgehou voel. Die gebrek aan persoonlike tyd word deur egpare in hierdie situasie uitgespreek en veral dan ook deur die vrouens. Die egpare spreek ook hulle kommer uit oor die gebrek aan tyd vir sosiale verhoudings.

Rolverdeling verskil van die tradisionele. Die take en verantwoordelikhede tuis moet eweredig verdeel word wanneer beide die man en die vrou 'n loopbaan het. Alle mans doen egter nie die werk tuis met entoesiasme nie. Sekere take bly tradisioneel die werk van die vrou en hierdie situasie mag tot konflik lei. Die werkende vrou spandeer steeds ongeveer tien ure per week meer aan huishoudelike take as haar man (Bogan, 1991:18 en Davidson & Moore, 1992:430). Die waarde van ondersteuningsdienste in hierdie huwelike word sterk beklemtoon. Oop kommunikasiekanale en voortdurende onderhandeling is nodig om hierdie huwelike goed te laat funksioneer.

2.7.5 Dubbelloopbaanhuwelike en die gesinslewe

'n Loopbaan het beslis 'n invloed op die besluit oor wanneer die mees geskikte tyd is om kinders te hê. Die ideaal, soos deur baie vrouens uitgespreek, is dat 'n loopbaan eers gevestig moet word voordat daar met 'n gesin begin word. Ongelukkig verminder die vrugbare jare vir die vrou hoe ouer sy word en komplikasies met swangerskappe neem toe. Die besluit om kinders te hê, is dus nie maklik in hierdie huwelike nie. Swangerskappe kan as vernederend ervaar word, as deel van die normale verloop van die lewe hanteer word of as baie frustrerend ervaar word (Silberstein, 1992:131). Die aantal kinders word dikwels ook deur die huweliksmaats se loopbane beïnvloed. Hoewel daar geen vasgestelde reël vir die tyd en aantal kinders is nie, is daar tog baie spesifieke besluite om daarvoor te neem. Die loopbane van die huweliksmaats kan as 'n volgende kind gesien word in terme van die tyd en energie wat daaraan spandeer word.

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

Kraamverlof is dikwels 'n bepalende faktor in moeders se besluit om aan te gaan met hulle loopbane of 'n voltydse moeder te word. Om na die beroep terug te keer na 'n kind se geboorte en 'n gesonde balans tussen beroep en moederskap te handhaaf, vereis goeie aanpassing ten opsigte van die lewe en huweliksbevrediging (Davidson & Moore, 1992:430). Die versorging van kinders is 'n volgende belangrike en dikwels moeilike besluit. Alternatiewe reëlings ten opsigte van die versorging van kinders en die koördinering van werk en gesinsaktiwiteite raak al meer kompleks (Saxton, 1990:255). Die ouers moet besluit of die kind/ers genoeg aandag kry en of dit 'n goeie substituuat vir hulle is. Alhoewel die vaders ook deel uitmaak van die besluitnemingsproses, toon navorsing dat die moeders meer daarmee gemoeid is. Die vrou behou die rol van die primêre versorger.

Skuldgevoelens is 'n verdere faktor wat in hierdie huwelike in ag geneem moet word. Die moeder voel dikwels skuldig omdat sy nie al haar aandag aan haar kind/ers gee nie. Hierdie skuldgevoelens word veral ervaar wanneer die kind 'n probleem ervaar waarmee die moeder nie kan help nie, omdat sy te besig is. Vrouens met ambisieuse loopbaanvooruitsigte voel dikwels ambivalent oor hulle eie selfverwesening en hulle kinders se welstand.

In navorsing oor die invloed van die moeder se beroepsarbeid op die kind, het 'n groot persentasie egpare aangedui dat hulle kinders meer onafhanklik funksioneer. (Vgl. Benokraitis, 1996:340 en Carter, 1999:251.) 'n Verdere mening was dat kinders uit die voorbeeld van hulle ouers leer ten opsigte van harde werk en deursettingsvermoë. Die kinders het in die proses van versorging ook meer blootstelling aan ander rolmodelle en het meer geleentheid tot interaksie. Nadele is dat die ouers nie daar is om hulle kinders na skool na verskillende aktiwiteite aan te ry nie. Die gevolg daarvan is dat die kinders aan minder aktiwiteite deelneem. Die ouers het ook nie altyd die nodige energie om aan hulle kinders te wy nie omdat hulle moeg van die werk terugkeer. Kinders hou ook nie daarvan as hulle ouers tuis steeds emosioneel met hulle beroepe besig is nie. Die kinders ervaar hierdie spanning dikwels as onregverdig.

2.7.6 Dubbelloopbaanhuwelik en die fases in die gesin

2.7.6.1 Voor die geboorte van kinders

Konflik word in hierdie fase veroorsaak deur kompetisie tussen die twee maats, botsings in waardesisteme, geografiese verandering as gevolg van bevordering en rolomruiling. Die meer suksesvolle huweliksmaat kan skuldig voel en die ander een kan dan jaloers wees en/of depressie ontwikkel. Hedendaagse huwelike funksioneer nie meer op die tradisionele rolmodel nie en hierdie veranderde rolverdeling en gepaardgaande waardesisteme kan tot konflik lei. Om die dubbelloopbaanhuwelik ondersteunend, behoudend en bevredigend te hou, is geen maklike taak nie. Om ontspanne, intieme tyd vir mekaar te vind, is 'n uitdaging vir

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

die hulpbronne en kreatiwiteit van hierdie egpare (Fishkin & Fishkin, 1985:106). Vrye tyd saam behoort 'n hoë prioriteit te wees in die beplanning van die egpaar.

2.7.6.2 Vroeë kinderopvoeding

Wanneer 'n baba gebore word, is daar addisionele eise wat aan die dubbelloopbaanegpaar gestel word. Een van die eerste eise is dat een van die huweliksmaats, verkieslik die moeder, tydelik haar betrokkenheid by haar werk sal verminder om die baba te versorg. Die moeder ervaar dikwels rolstremming omdat sy soveel rolle het om te vervul (Fishkin & Fishkin, 1985:108). Die moeder met 'n beroep in die geesteswetenskappe ervaar meer spanning omdat sy weet hoe die ideale moeder-kind verhouding daar moet uitsien en sy ook weet wat alles verkeerd kan gaan in die kind se opvoedingsjare. Betroubare huishoudelike hulp bied verligting. Die egpaar mag besluit om minder kinders te hê en hulle nader aan mekaar te spaseer sodat die veeleisende maar belonende jare gouer verby kan gaan en hulle met hulle loopbane voort kan gaan. Die intieme verhouding ly egter dikwels skade omdat daar nog minder tyd vir mekaar en vir seksuele verkeer is.

2.7.6.3 Adolessente kinderopvoeding

Jong kinders plaas die meeste spanning op die huwelik, maar adolessente stel ook eise ten opsigte van tyd en aandag. Die professionele persoon het meer as 'n veertig ure werkweek. Adolessente stel eise soos sportbedrywighede, mediese en tandheekkundige afsprake en skoolverpligtinge waarheen hulle vervoer moet word en waarvoor die ouers wat albei 'n veeleisende beroep het, tyd moet inruim (Young & Long, 1998:286). Die nadeel van professionele beroepsbeoefening is dat die egpaar kan ervaar dat hulle nie ten volle deel kan wees van hulle kinders se proses van grootword nie. Hoe meer onafhanklik die kinders egter word, hoe meer tyd het die egpaar weer vir hulleself, vir mekaar en vir hulle loopbane (Fishkin & Fishkin, 1985:112). Dit is moontlik dat die huweliksverhouding in hierdie tyd nuwe lewe kan kry.

2.7.6.4 Die leë nes

Die voordeel van die dubbelloopbaanhuwelik is dat albei huweliksmaats in 'n beroep gestaan het en steeds staan wanneer die kinders die huis verlaat. Hulle gedagtes word afgelei van die verlies en hulle bly besig. 'n Verdere voordeel is dat hulle 'n verhouding het met iemand wat nie intellektueel stagneer het nie. Stimulerende gesprekke is dus moontlik. Dit mag egter ook gebeur dat die egpaar hulleself meer in hulle loopbane ingrawe en nog minder tyd aan mekaar spandeer. Hulle mag ook besluit om te skei omdat die kinders hulle nie meer aan mekaar bind nie en hulle nie meer verantwoordelikhede hoef te dra nie (Fishkin & Fishkin, 1985:113).

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

2.7.7 Hulpverlening aan die dubbelloopbaanegpaar

Hierdie egpare benodig dikwels hulp in die aanpassing by die verskillende verwagtinge as gevolg van hulle loopbane. Die terapeut wat by hulle betrokke is, moet seker maak dat daar geen voorkeur vir die rolvervulling van een van die huweliksmaats is nie. Twee terapeute wat met een egpaar werk, word aanbeveel. Probleme in hierdie huwelike is egter nie die norm nie. Fishkin & Fishkin (1985:117) is van mening dat die huweliksverhouding van twee professionele persone baie bevrediging kan bied. Huweliksmaats bereik selfverwesening en die invloed daarvan op die huwelik is positief. Schnittger & Bird (1990:203) het in navorsing bevind dat die aangepaste vrou wat 'n eie beroep beoefen verskillende positiewe vaardighede vir probleemoplossing gebruik, soos byvoorbeeld die positiewe herformulering van negatiewe gedagtes, om take te deleger en om beskikbare sosiale steunstelsels te gebruik. Die algemene tevredenheid is beter, maar buigsaamheid en aanpasbaarheid word steeds as vereistes vir die bevredigende dubbelloopbaanhuwelik gestel.

Verdere navorsing ten opsigte van die interaksie in die dubbelloopbaanhuwelik is steeds nodig. (Vgl. ook Scanzoni & Scanzoni, 1988: 347.) Dit is egter duidelik dat hierdie huwelike spesifieke aandag ten opsigte van verrykingsprogramme benodig. Waar die egpaar in dieselfde verwysingsraamwerk ten opsigte van beroepsbeoefening staan, behoort hulle nader aan mekaar te beweeg as gevolg van gedeelde belangstellings. Verryking is noodsaaklik sodat prioriteite bepaal kan word en tyd so ingedeel kan word dat daar op die winste in die huwelik gefokus kan word en nie op die verliese nie. Hunt, *et al.* (1998:185) en Young & Long (1998:295) beklemtoon dat die verrykingsprogramme ten doel het om probleme te voorkom deur beter beplanning en samewerking tussen die huweliksmaats. Schnittger & Bird (1990:203-204) beklemtoon dat vaardighede vir beter beplanning aan huweliksmaats aangeleer kan word. Tyd word beter beplan sodat daar aan die daaglikse verantwoordelikhede aandag gegee kan word asook aan die skep van emosionele intimiteit.

Spesifieke huweliksverrykingsprogramme vir die egpaar wat albei 'n beroep het, is noodsaaklik as gevolg van die unieke eise van die verhouding. Kushnir, *et al.* (1996) stel 'n huweliksverrykingsprogram voor om die eise van werk en gesin te balanseer. 'n Gestruktureerde program, gebaseer op 'n gedrags-kognitiewe benadering en in groepsverband oor die verloop van 'n paar weke aangebied, word voorgestel. Die program kombineer tegnieke wat vir gesinsverryking en huweliksverryking ontwikkel is met metodes vir streshantering en die voorkoming van uitbranding. Die algemene doelstelling is om hanteringstrategieë asook individuele hulpbronne te versterk (Kushnir, *et al.*, 1996:154). Die program neem die algemene kognitiewe benadering dat versteurde huweliks- en gesinsverhoudinge nie soseer veroorsaak word deur dit wat tussen die verskillende sisteme gebeur nie, maar wel deur die persepsies van die lede oor dit wat gebeur, aan. Die basiese

Hoofstuk 2: Die Moderne Huwelik

hanteringshulpbron wat uiteindelik verbeter moet word, is die rasonale/funksionele/buigsame denke van die individuele huweliksmaats. Hierdie denkwyse kan 'n invloed op al die areas van funksionering hê en uiteindelik die algemene welstand van die individu verhoog. Drie interpersoonlike faktore onderliggend aan konflik en vyandigheid geniet aandag, naamlik:

- **Sosiale ondermyning** – Sosiale ondermyning is die teenoorgestelde van sosiale ondersteuning en het 'n afbrekende invloed op die huweliksverhouding.
- **Gedeelde besluitnemingskontrole** – Wanneer die besluite tuis saam geneem en uitgevoer word, is dit bevorderlik vir gesondheid en welstand. Gelykheid word met groter huweliksbevrediging geassosieer.
- **Sosiale ondersteuning** – Hierdie interaksiepatroon is veral belangrik in die huwelik waar albei huweliksmaats in 'n beroep staan en verminder uiteindelik van die stressors en die gevolge daarvan. (Vgl. Kushnir, *et al.*, 1996:155.)

Die program sal begin met 'n byeenkoms wat oor 'n hele naweek strek, opgevolg deur drie tot vier opeenvolgende byeenkomste na normale werksure, twee tot drie weke uitmekaar. Die program sal met 'n langtermyn opvolg gepaardgaan waar vraelyste en onderhoude gebruik sal word om die effektiwiteit daarvan in terme van die vermindering van konflik te bepaal.

2.8 SAMEVATTING

- 2.8.1 Die huwelik bly steeds een van die belangrikste verbintenisse van die lewe, maar die moderne huwelik verskil van die tradisionele huwelik.
- 2.8.2 Tradisionele rolle gekoppel aan geslagsrolle bepaal nie meer die aard van die moderne huwelik nie. Gelykheid en individuele groei en ontwikkeling geniet dikwels meer aandag as die gesamentlike verhouding. Egskeidings neem toe as gevolg van die kompleksiteit van die moderne huwelik.
- 2.8.3 Die huwelik bestaan uit verskillende komponente en die somtotaal van hierdie komponente bepaal die huweliksverhouding. Vir die doel van hierdie studie is gesin van herkoms, kommunikasie, konflikhantering, seksualiteit en potensiële groeiuimte as komponente bespreek. In die huweliksverrykings-program geniet hierdie komponente spesifieke aandag.
- 2.8.4 Die gesin van herkoms speel 'n belangrike rol in die aard van die funksionering van individuele huweliksmaats met uiteindelijke invloede op die huweliksverhouding as geheel. Geen mens kan die gesin van herkoms ontsnap nie maar wanneer die invloed daarvan begryp word, kan daar met die nodige aanpassings begin word sodat die huidige huweliksverhouding nie negatief daardeur geraak word nie.
- 2.8.5 Kommunikasie is baie belangrik in huweliksbevrediging. Daarsonder kan geen

huweliksverhouding groei en ontwikkel nie. Huweliksmaats kan bedrewehede vir kommunikasie aanleer. Empatie en selfopenbaring is sleutelemente in suksesvolle kommunikasie.

HUWELIKSVERRYKING

- 2.8.6 'n Suksesvolle huwelik word nie deur die afwesigheid van konflik gekenmerk nie, maar wel deur die korrekte hantering daarvan. Bedrewehede vir konflikhantering kan ook aan 'n egpaar geleer word. Die korrekte hantering van konflik lei tot groei en verligte spanning.
- 2.8.7 Huweliksmaats verloor nie hulle eie individualiteit wanneer hulle in die huwelik tree nie. Afsonderlike en gesamentlike groei is noodsaaklik vir 'n suksesvolle huwelik en huweliksmaats moet aan mekaar die nodige ruimte daarvoor bied.
- 2.8.8 Huweliksbevrediging is 'n subjektiewe oordeel oor die stand van die huwelik en verskil tussen mans en vrouens. Mans en vrouens gebruik verskillende kriteria vir die evaluering van hulle eie huweliksbevrediging.
- 2.8.9 Sekere faktore soos kommunikasie, konflikhantering, eenheid, intimiteit, vertroue, lojaliteit en toewyding bepaal die sukses van 'n huwelik. Huweliksmaats moet ooreenstem oor die aard van hierdie faktore alvorens hulle aan 'n suksesvolle huwelik kan werk.
- 2.8.10 Daar is verskillende fases in die lewensiklus van die gesin. Die fase waarop daar in hierdie navorsing gefokus word, is die fase van die middeljare en wel die vroeë middeljare waar die jongste kind reeds in die hoërskool is, maar die ouers nog nie in die leënes fase is nie. Die huwelik met adolessente in die huis word aan baie spanninge onderwerp en die resultaat daarvan is 'n relatief hoë egskedingsyfer.
- 2.8.11 Die middeljare vra aanpassings by veranderinge en 'n herevaluering van die huweliksverhouding. Hierdie herevaluering maak dit 'n uiters geskikte fase vir die verryking van die huwelik. Die huweliksmaats staan in die middel van hulle volwassewordende kinders en hulle bejaarde ouers. Huweliksbevrediging kan selfs hoër wees as gevolg van verminderde verantwoordelikhede rondom die fisiese versorging van die kinders en met meer tyd vir eie groei en ontwikkeling, asook vir die groei van die huweliksverhouding.
- 2.8.12 Die dubbelloopbaanhuwelik en dubbelinkomstehuwelik is 'n kenmerk van die moderne tyd. Albei huweliksmaats moet werk om finansiële te kan oorleef, maar hierdie situasie plaas meer verantwoordelikhede op die egpaar en hulle het minder tyd saam. Die aard van hierdie huwelike vra spesifieke kennis en begrip en huweliksverrykingsprogramme wat ontwikkel word met die doel om tyd beter te beplan en rolle beter te verdeel.